БҮГҮ ЧУРТТАРНЫҢ ПРОЛЕТАРИЙЛЕРИ, КАТТЫЖЫҢАР!

1925 чылда үндезилеттинген

ШЫН

СОВЕТ ЭВИЛЕЛИНИҢ КОММУНИСТИГ ПАРТИЯЗЫНЫҢ ТЫВА ОБЛАСТЬ БОЛГАШ КЫЗЫЛ ХООРАЙ КОМИТЕТТЕРИНИҢ, АЖЫЛЧЫ ЧОННАР ДЕПУТАТТАРЫНЫҢ ОБЛАСТЬ БОЛГАШ КЫЗЫЛ ХООРАЙ СОВЕТТЕРИНИҢ ОРГАНЫ

1958 ИЮЛЬ 13 ВОСКРЕСЕНЬЕ № 138 (4108)

Өртээ 20 коп.

БӨГҮНГҮ СОЛУННДА:

Хөй уруглуг иелерге «Маадыр-ие» деп хүндүлүг атты тывысканы (1 арын).

Партияның мерген угаанныг шиитпирин ажылчы чоннар таныжып үргүлчүлевишаан (1 арын).

М. Шойдан. — Күш-ажылчы хүлээлге (1 арын).

Совет Эвилелинге аян-чорук кылып чорааш А. Новотныйның Москвада ээп келгени (1 арын).

О. Дөжүлдей. — Школаларны чаа өредилге чылынга (2 арын).

П. Челбак-оол. — Шахтада аныяк ажылчын (2 арын).

Тудуг темазынга (2 арын).

Күрүне дугайында марксисчи-ленинчи өредигни ревизионисчи хажыдар чорукка удур (2—3 арыннар).

Аныяк композитор (3 арын).

С. Комбуй-оол. — Дуржулгалыг бызанчы-биле чугаа (3 арын).

Арагалаар чорук-биле шыңгыы демисежилиңер (3 арын).

М. Башарин. — Аргентин черде (4 арын).

Германияның Социалистиг чаңгыс аай партиязының V съездизи (4 арын).

Улустуң революциязының 37 чыл ооңга холбаштыр Улан-Баторга болган байырлыг хурал (4 арын).

Н. Соян. — «Ажык хараан кадайланыышкын» (4 арын).

Партия организацияларының чугула сорулгазы

СЭКП ТК-ның бо чылдың июнь 17—18 хүннеринде болуп эткен Пленуму «Ыяавыла дужаалгаларны, МТС-терниң ажылдааны дээш натура төлевирин дужүрер дугайында, көдээ ажыл-агый продуктуларын белеткээриниң чаа чурумунуң, өртектериниң болгаш негелделериниң дугайында» эш Н. С. Хрущевтуң илеткелиниң талазы-биле доктаал хүлээп алган.

Колхозтарның күрүнеге көдээ ажыл-агый продуктуларын ыяавылаактор, септелге-техниктиг болгаш специализастаттынган станцияларның колхозтарга күүседип берген ажылы дээш натура төлевирин 1958 чылдан эгелээш дужүрери чугумчалыг деп СЭКП ТК-ның Пленуму санаан. Ол ышкаш көдээ ажыл-агый продуктуларын белеткээриниң чаа чурумунуң, өртектериниң болгаш негелделериниң дугайында СЭКП ТК-ның Президиумунуң болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң ажылдан кылганы саналдарны Пленум үүлдүг деп көрген.

Бүгү совет улус-биле кады бистиң областың ажылчы чоннары СЭКП ТК-ның июнь Пленумунуң бо төөгүлүг шиитпирин сеткил ханыышкын, улуг өөрүшкү-биле ханы таныжып, хүлээп ап турар. Чөөн-Хемчик районнуң «Искра» колхозунуң тракторизи эш Кертик-оолдуң Пленум доктаалы-биле таныжып турган хүралга чугаалааны болза:

— СЭКП ТК-ның июнь Пленумунуң доктаалы кижиниң өөрүшкүлүг сагыш сеткилин улам-на хайныктырып турар-дыр. Ол болза совет улустуң амыдыралының материалдыг деңнелин ам-даа бедиериниң улуг программазы болуп турар.

Бо айтырыгның дугайында ССР Эвилелиниң Министрлер Чөвүлелиниң доктаалын бо айның эгезинде солуннарга парлагылаан. Көдээ ажыл-агый культураларын колхозтарның күрүнеге ыяавыла дужаарын база бир продуктуларны дужаарда өске продуктулар-биле солуурунуң болгаш киир санаарының системазын 1958 чылдың июль 1-ден эгелээш күш чок болдурарын ында доктааткан. Ол ышкаш машина-трактор, септелге-техниктиг болгаш специализастаттынган станцияларның колхозтарда күүседип турар ажылдары дээш натура төлевирин 1958 чылдың июль 1-ден эгелээш күш чок болдурар деп ол доктаалда айыткан.

Бистиң партияның төөгүлүг XX съездизиниң шиитпирлерин удуртулга болдурган СЭКП ТК-ның болгаш Совет чазактың сөөлгү чылдарда шудургу боттандырып турар бо хемчеглери болза, колхоз тургузуун улам-на быжыглаарынга, бистиң чурттуң экономиказын улам көдүрериңге, ажылчы чоннуң амыдыралын ам-даа экижидериңге дыка улуг идигни бээр деп чүвени совет улус ханызы-биле медереп билип турар.

СЭКП обкомунуң чоокта чаа болган IV пленуму ТК-ның июнь Пленумунуң түңнелдери болгаш областың партия организациязының сорулгаларының дугайында айтырыгны чугаалашкан. Көдээ ажыл-агыны шиитпирлиг көдүрер дээш партияның болгаш чазактың боттандырып турар хемчегленириниң түңнелинде бүгү чуртта ышкаш, бистиң областың көдээ ажыл-агыйында бар чеднишкиннерни пленум демдеглээн. Ындыг-даа болза, областың ажыл-агый, культура тургузуушкунунда, ылаңгыя белеткел органнарының ажылында четпестерни, мал ажылын чамдык партия, совет, көдээ ажыл-агый органнарындан четпес удуртуп турарын, областа мал чеминиң белеткели, дүжүт ажаап алышкынынга белеткелдер оожум чоруп турарын пленум илереткен. Пленумнуң материалдары солуннарда парлаттынган.

СЭКП райкомнарындан эгелээш колхозтарның, совхозтарның, МТС-терниң, СТС-терниң партия организацияларының ам чугула сорулгаларының бирээзи болза, СЭКП ТК-ның июнь Пленумунуң шиитпирин, ССР Эвилелиниң Министрлер Чөвүлелиниң бо чылдың июль 1-де доктаалын ажылчы чоннарга калбаа-биле таныштырарын организастаары болур. Ол документилерни таныштырып тургаш, колхоз, совхоз, МТС бүрүзүнүң, албан организация черлериниң удуртукчуларының, партия организацияларының ажылында бар четпестерни чалданыш чок илередип, шүгүмчүлелди болгаш бот-шүмүчүлелди калбартыры чугула.

Ылаңгыя областың белеткел органнарының ашаараттары ам-даа үрдүнчек улуг, оларның ажылында четпестер хөй болуп турар. Сүт болгаш көдээ ажыл-агыйның өскедаа продуктуларын чер-черлерге хүлээп алырын эш Маркин дарга-лаан эьт-сүт продуктуларның область эргелели чурумчудуп чадап турар. Ооң ажылында бар четпестерни хөй-ниитиниң дузазы-биле илередип, чогуур уеде эдип ап черле болур.

Күрүнеге эьт, дүк, сүт белеткели амгы уеде район, колхоз бүрүзүнде кандыг чоруп турарын эки анализтеп чугаалажыр херек. Белеткелдериң күрүне планын күүседир болгаш ажыр күүседир чорук СЭКП ТК-ның июнь Пленумунуң доктаалын күүседиринге улуг идиг болур. Күрүнеге дүк белеткели Улуг-Хем, Каа-Хем, Бай-Тайга, Чаа-Хөл районнарда дыка багай чоруп турарын СЭКП обкомунуң пленуму демдеглээн. Ооң чылдагааннарын илередир, күрүнеге дүк белеткээриниң планын ыяавыла күүседирин хандырар дээш бүгү хемчеглерни алыры ол районнарның коммунистериниң кол сорулгазы болуп турар.

Политика талазы-биле, ажылагый болгаш культура тургузуушкунунга бирги чергелиг ужур-дузалыг чугула кампаниялар болур мал чемин белеткээри область эгелээн, дүжүт ажаап алырын эгелээри ырак эвес. Бо ажылдарның черчерде байдалдарын эки анализтеп, четпестерин чогуур өйүнде илередип, малга четчир чемни ыяавыла белеткээн турарын, дүжүттү кажангызындан-даа артык организастыг, чидириг чок ажаап алырын хандырары чугула.

Бүкүрузаның чайгы ажаалдазынче партия организациялары кол кичээнгейни салыр херек. Бис бир гектардан бүкүрузаның 300 центнер ногаан массазын ыяавыла өстүрүп, ажаап алган турар ужуррлуг бис. Бүкүруза бистиң областың байдалынга таарышпас культура дээр хирелиг шын эвес хөөннер-биле шыңгыы демисежири чугула.

Мынчангаш СЭКП ТК-ның июнь Пленумунуң доктаалын амыдыралга чедиишкиннинг боттандырарын организастаары областың бүгү партия организациязының амгы уеде кол-ла сорулгазы бо.

Партияның мерген угаанныг шиитпирин ажылчы чоннар таныжып үргүлчүлевишаан

* * *

Чурукта: Таңды районнуң Сталин аттыг колхозунуң Могак фермазының саанчылары. Ферма эргелекчизи эш Янчар оларга СЭКП ТК-ның июнь Пленумунуң доктаалын таныштырып турары.

Фотозу С. Тамбаныы.

Чоннуң чаагай херээнге

Чаа-Хөл районнуң Ленин аттыг көдээ ажыл-агый артелиниң колхозчулары «Ыяавыла дужаалгаларны, МТС-терниң ажылдааны дээш натура төлевирин дүжүрер дугайында, көдээ ажыл-агый продуктуларын белеткээриниң чурумунуң, өртектериниң болгаш негелделериниң дугайында» СЭКП ТК-ның июнь Пленумунуң доктаалын 18 кезек черге танышкан. Таныдылга хуралдарынга 340 ажыг кижи олурушкан болгаш дыка хөй кижилер саналдарын бергеннер.

Колхозчулар чугула документилерни үүлдүгзүнүп хүлээп албышаан, бо чылдың бүгү планны онаалдаларын хуусаа бетинде, октябрь 1-де, бүрүн күүседир хүлээлгени боттарынга алганнар.

* * *

Улуг-Хем районнуң «СЭКП XX съездизи» колхозунуң колхозчулары СЭКП ТК-ның июнь Пленумунуң доктаалын бодунуң ниити хуралынга таныжып көргеш, чоннуң чаагай амыдыралын улам бедиериниче угланган документини улуг көдүлүүшкүн-биле үүлдүгзүнүп көрген.

№ 2 хову бригадазының бригадири эш Чамыян хуралга сөс алган;

— Тараалардың бок үнүштери-биле демисел ам бистиң чугула сорулгаларывыстың бирээзи ол. Чаагай үнүп турар тараалардан бедик дүжүттү алгаш, күрүнеге эткен чылдаазындан хөй тараазы садар бис—деп, ол чугаалаан.

— Тудугжулар Хуурак, Наскиров олар хүн нормазын 150 хуудан өрү күүседип турарлар. Арыг-Бажы чеди чыл школазының бажыңын болгаш көдээ клубтуң тудуун август 15-тиң бетинде доозар бис—деп, тудуг бригадири эш Балчыйоол хуралга тудугжуларның мурнундан медеглээн.

Ол ышкаш бедиткен хүлээлгелерни хаван, дагаа фермазының эргелекчизи эш Чымба болгаш өскелердаа алганнар.

Колхозчу амыдыралга чугула документилер

СЭКП ТК-ның июнь Пленумунуң доктаалын болгаш эш Н. С. Хрущевтуң илеткелин Тес-Хем районнуң Ленин аттыг колхозунуң ажылчылары бодунуң ниити хуралынга таныжып көргеннер.

Ыяавыла дужаалдаларны, МТС-терниң ажылдааны дээш натура телевирин дүжүрер дугайында, көдээ ажыл-агый продуктуларын белеткээриниң чурумунуң, өртектериниң болгаш негелделериниң дугайында доктаалды колхоз бүдүрүлгезин улам ыңай хөгжүдеринге чугула документ деп колхозчулар үнелеп көрген.

Хуралга бир дугаарында колхоз даргазының оралакчызы эш Янчып сөс алган:

— Колхозчу амыдыралды уламна экижидип, күрүнеге продуктуларны саткаш, ооң өртээ-биле боттарының орулгаларын улгаттырар арганы колхозчуларга хандырган чугула доктаалды амыдыралга боттандырары-биле күрүнеге дүк болгаш көдээ ажыл-агыйның өске-даа продуктуларын хөй-биле кирип бээри бистиң чугула сорулгавыс болур—деп ол чугаалаан.

Сиген кезилдезин организастыг чоруткаш, ниитиниң малынга четчир санныг чем суурну тургузарынче, дүжүт ажаап алышкынынга хайныышкынныг белеткениринче болгаш тудуг планын күүседиринче бүгү колхозчуларны ол ыйгырган.

Колхозчулар эштер Серен-оол, Чорба олар хуралга үүле чугаалаан, колхоз мурнунда тургустунган ажыл-агыйжы сорулгаларны чедиишкиннинг күүседиринче колхозчу комсомолчуларның болгаш аныяктарның бүүзүн эки мобилизастаарын хүлээнип алганнар.

Бедик хүлээлге

«Ыяавыла дужаалгаларны, МТС-терниң ажылдааны дээш натура төлевирин дүжүрер дугайында, көдээ ажыл-агый продуктуларын белеткээриниң чаа чурумунуң, өртектериниң болгаш негелделериниң дугайында» СЭКП ТК-ның июнь Пленумунуң Доктаалын Барыын-Хемчикте «Совет Тываның беш чылы» колхозтуң бүгү кежигүннери изиибиле уткуп, хүлээп алгаш, бо чылдың көдээ ажыл-агый ажылдарын өң кыска хуусаада эки шынарлыг кылдыр чорударын, Төрээн чуртка мурнуку чылдардан хөй тараазы белеткеп бээрин, кукурузаның га бүрүзүнден 300 центнерден өөрү дүжүттү чедип алырын хүлээнмишаан, шудургу ажылдап турар.

Колхозтуң ажыл-ишчилери боттарынга алган хүлээдгелерин күүседип эгелээн болгаш партияның Төп Комитединиң июнь Пленумунуң Доктаалын ханызы-биле өөренип турарлар.

Совет Эвилелинге аян-чорук кылып чорааш А. Новотныйның Москвада ээп келгени

Чехословакияның Коммунистиг партиязының Төп Комитединиң Бирги секретары, Чехословак Республиканың Президентизи А. Новотный болгаш ону үдеп чоруур кижилер июль 11-ниң эртенинде Сталинградтан Москвада ээп келген.

Эш А. Новотный-биле кады СЭКП ТК-ның Президиумунуң кежигүнүнге кандидат, СЭКП ТК-ның Секретары П. Н. Поспелов, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазының оралакчызы М. П. Тарасов болгаш Совет Эвилелинге аян-чорукка чехословак аалчыларны үдеп чораан албанның өске-даа кижилери Москвада чедип келген.

Внуково аэродромундан эш А. Новотныйны эштер А. И. Микоян, А. Н. Косыгин, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазының оралакчызы Д. Ф. Устинов, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң секретары М. П. Георгадзе болгаш ооң-даа өскелер уткуп алган.

Эш А. Новотный база Чехословакияның күрүне болгаш партия талазы-биле өске-даа ажылдакчылары Москвага ээп келгениниң соон дарый Таманның М. И. Калинин аттыг Суворов орденниг Кызыл-туктуг механизастаттынган гвардейжи дивизиязынга чораан болгаш совет дайынчыларның амыдыралчурттагазы-биле болгаш дайынчы өөредилгези-биле танышканнар.

Ленинчи өрээлдерни, солдаттар столоваязын, чайты клубту, Культура бажының аалчылар эргип көргеннер. Амгы үениң чепсээниң бүгү хевирлерин көргүзүп турган, боодалга черинге тактика өөредилгелерин чоруткан.

Таман дивизиязынга эш А. Новотный-биле кады СЭКП Төп Комитединиң Президиумунуң кежигүнүнге кандидат, СЭКП ТК-ның Секретары П. Н. Поспелов, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазының оралакчызы М. П. Тарасов болгаш оон-даа өскелер чораннар.

ССРЭ-де албан хуузунуң найыралчы аян-чоруун кылып чоруурубиле холбаштыр Чехословакияның Коммунистиг партиязының Төп Комитединиң Бирги секретары болгаш Чехословак Республиканың Президентизи А. Новотный июль 11-ниң кежээзинде хүлээп алышкын турган.

Хүлээп алышкынга эштер К. Е. Ворошилов, А. И. Микоян, М. А. Суслов, Н. С. Хрущев, Н. М. Шверник, П. Н. Поспелов, А. Н. Косыгин, Д. С. Полянский, ССРЭ-ниң министрлери, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң депутаттары, Совет Эвилелиниң маршалдары болгаш өске-даа кижилер, а ол ышкаш дипломаттыг корпустуң кежигүннери олурушканнар.

Чүректиң ханызындан онза найыралдыг байдалга эрткен хүлээп алышкынның үезинде эштер А. Новотный биле М. А. Суслов чүве чугаалаанар.

Найыралдың совет ниитилелдериниң төлээлекчилериниң чөвүлел хуралы

Даштыкы чурттар-биле найыралдың болгаш культурлуг харылзааның совет ниитилелдериниң төлээлекчилериниң чөвүлел хуралы чоокта чаа Москвага болган.

Чөвүлел хуралга үүле чугаалагылаан Л. В. Дубровина, П. П. Лобанов, С. М. Буденный, Е. И. Афанасенко, Н. А. Муравьева, Г. В. Александров, С. В. Образцов, М. В. Нестеров олар совет-кыдат найыралдың, совет-моол найыралдың, совет-польша найыралдың, совет-румын найыралдың ниитилелдериниң, «ССРЭ — Финляндия», «ССРЭ — Италия», «ССРЭ — Великобритания», «ССРЭ — Япония» ниитилелдериниң ажыл-чорудулгазының дугайында чугаалаанар болгаш ажылдың дуржулгаларын солушканнар.

ССРЭ биле даштыкы чурттарның аразында харылзааларның улам ыңай хөгжүүрүнче болгаш быжыгарынче, кижилериниң шуут харылзаларының калбарарынче, делегейниң янзы-бүрү чурттарының улустарының амыдыралы-биле болгаш ажылы-биле совет улустуң таныжып алырынче база совет улустуң амыдыралы-биле, ооң экономиказы-биле, эртеми-биле болгаш культура тургузуушкуну-биле даштыкы чурттарның хөй-ниитизин калбаа-биле таныштырарынче найыралдың бүгү-ле ниитилелдериниң ажылдары угланган турган деп олар демдеглеп турганнар.

Ажылдарны улам экизи-биле организастаар төлээде комиссияларны азы секцияларны тургускулап турар, оларның ажылынче совет студентилерни, чогаалчыларны, хөй-ниитиниң калбак бөлүктерин, чурукчуларны, ажылчыннарны, албан-хаакчыларны, хөй-ниитиниң ажылдакчыларын хаара тыртып турар.

Найыралдың совет болгаш даштыкы ниитилелдериниң аразынга шуут харылзааларны тургузарының эргежок чугулазын чөвүлел хуралдың киржикчилери демдеглеп турганнар.

Ингулецкинин суггарылга системазының ийиги ээлчээ ажыглалда кирген

СНИГИРЕВКА. (СЭТА). Николаевск областа Ингулецкиниң суггарылга системазының ийиги ээлчээ июльдуң 9-та ажыглалда кирген. Узуну 55 километр «Р-4» деп дөрткү үеле каналы ажылдап эгелээн. Днепрниң суу ажыл-агыйының иштики калбак четкизинче агып кирипкен болгаш Херсон база Николаевск областарның колхозтарының болгаш совхозтарының 8 муң гектар кургаг черин суггарып эгелээн. Амгы уеде Ингулецкиниң суггарылга системазы Украинаның мурнуу ийи областарының 20 муң гектар черин суггарып турар апарган.

Снигиревканың сордурар станциязының 3 сордурар турбиналары дүн-хүн чокка соксаал чок ажылдап турар болгаш олар Ингулец хемниң унунуң агымын дедирлендирипкен, ынчангаш ооң унунче Днепрниң 1300 муң кубометр суун хонук санында берип турар апарган. Ол суг шөлдерни суггарып, Николаевск хоорайның болгаш ооң чоогунда суурларның чурттакчыларының база үлетигер бүдүрүлгелериниң сугга хереглелдерин хандырып турар. Колхозтарның болгаш совхозтарның он-он суг хөөлбектерин суггарылга четкизиниң арыг суу-биле долдургулаан, оларда балыктарны өстүрүп, сугга эштир куштарны ажаап турар.

Үелге каналдарының болгаш иштики ажыл-агыйның суг четкилериниң тудуу үргүлчүлеп турар. Тудугжулар болза, 1960 чылдың төнчүзүнге чедир Ингулецк системазының сөөлгү системазын ажыглалга киперин хүлээнгеннер болгаш ол система база бир 40 муң гектар черни суггарар.

„Социалистиг чурттарның дем каттыжылгазы“

Философия институдунуң белеткээни «Социалистиг чурттарның дем каттыжылгазы» деп номну ССРЭ-ниң Эртемнер академиязының ном үндүрер чери парлап үндүрген. Социалистиг күрүнелерниң хөгжүлдезинин өң чугула айтырыглары номда кирген. Октябрьның социалистиг Улуг революциязының бүгү делегейге холбашкан айтырыгларын ында көргүскен, социалистиг формацияның тыптып келгениниң дүрүм өзугаар ниити үүлдерин, улус демократиязының чурттарының хөгжүлдезинин онза байдалдарын ында тодаргай илередип турар.

Тускай үүлде Кыдат Улус Республикада социализм тургузуушкунун тодаргайлаан. Улус демократиязының байдалдарында культура хөгжүлдезинин айтырыгларын онзазы-биле чырыдып турар. Социалистиг күрүнелерниң аразында харылзааларының үндезини — пролетаржы интернационализмге холбаштырган үүл-биле ном дооступ турар.

Хөй уруглуг иелерге „Маадыр-ие“ деп хүндүлүг атты тывысканы

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң 1958 чылдың июль 4-теги Чарлыын өзугаар Тыва автономнуг областа 10 болгаш оон-даа хөй уругларны төрээн болгаш кижизиткен моон адаанда иелерге «Маадыр-ие» деп хүндүлүг атты болгаш «Маадыр-ие» деп орденни база ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң хүндүлүг бижиктерин тывыскылаан:

1. **Доңгак Санаа Балчыйовна** — Өвүр районнуң «Торгалыг» колхозтуң колхозчузу.
2. **Иргит Дыргаа Орталаширие**вна — Бай-Тайга районнуң «Тээли» колхозунуң колхозчузу.
3. **Күжүгет Копеек Дүктүг-оол**— Барыын-Хемчик районнуң «Ленин оруу» колхозтуң колхозчузу.
4. **Моңгуш Сержиңмаа Меңгеев**на — Өвүр районнуң «Торгалыг» колхозунуң колхозчузу.
5. **Ооржак Дүктүг-Бора Борадаа**новна — Өвүр районнуң «Кызыл тук» колхозунуң колхозчузу.
6. **Сат Курупчаат Күржеп**овна— Чөөн-Хемчик районнуң «Кызыл тараачын» колхозунуң колхозчузу.
7. **Хомушку Бек Сегбе** — Барыын-Хемчик районнуң «Ленин оруу» колхозтуң колхозчузу.
8. **Чихачева Александра Даниил**овна — Бии-Хем районнуң Хадыг суурда өг-бүле өөзи.

(СЭТА).

Н. С. Хрущевтуң Москвада ээп келгени

СЭКП ТК-ның Бирги Секретары эш Н. С. Хрущев Германияның Социалистиг чаңгыс аай партиязының V съездизинге чорааш, июль 11-де «ТУ-104» деп самолет-биле Берлинден Москвада ээп келген.

Внуково аэродромундан эш Н. С. Хрущевту эштер А. И. Микоян, М. А. Суслов, Н. М. Шверник, П. Н. Поспелов уткуп алган.

Школаларны чаа өөредилге чылынга

★ ★ ★

Июль 25-те белен болур

Чадаанның № 1 ортумак школазы чаа өөредилге чылынга чеднишкиниг ужуражыр сорулга-биле школа септелгезинге белеткелдерни шагда-ла эгелээн. Септелгеге чугула хереглеттинер кадат, чуга демир база будук, олиф, манза дээш өске-даа үүлдерни өөредилге чылының доостурунуң мурнуу чарында-ла бүрүн белеткээн.

Школага септелгелер өөредилге доостуру билек калбаа-биле эгелээн. Школа септелгезинин айтырыын өөреникчилерниң хуралынга чугаалажын көргеш, школага әргежок чугула кылыр үүлдериниң хөй нуруузун үүгле бодувустуң өзүүвүс-биле кылып алырын шиитпирлээн бис.

Септелгеге киржир өөреникчилерни бригадаларга хуваап тургускан. Бригада бүрүзү тускай даалгалыг турган. Чаарби хүннериниң дургузунда ажылдаш, бистиң школаның өөреникчилери боттарының төрөөн школазынга ногаа культураларын өстүрер чылыткылыг черни, библиотека бажынын, күш-культура болгаш спорт шөлүн тудуп доосканнар.

Школаның автомашиназының гаражын орту киир туткан болгаш күш-культура залының адаан ханыладыр казып кылгаш, катап шалаваан, кышкы үеде аңаа хөл бөмбүү, баскетбол ойнаарынга таарыштыр кылып алганнар. Өөреникчилер школага 10 мун рубль түңнүг ажылды үүгле боттарының күүү-биле кылганнар. Школачылар үүгле септелге ажылдарынга киржип турар әвес, а олар школаның девискээрин чазагайжыдарының хереңге улуг салыышкынны кылганнар. Интернаттың болгаш школаның девискээринде, Сталин кудумчузунда 300 ажыг дес ыяштарны олурткан база школа девискээринде олурткан ыяштарны үргүлчү ажаап чорудуп турар.

Школа септелгезинге өөреникчилер бригадаларының бригадирлери Кара-оол, Байыр-оол, Хожур-оол, Эрес-оол, Ким-оол олар удуртукчу башкыларның кол дузалакчылары болуп, өөреникчилериниң ажылын эки удуртканнар. Септелгеге уругларның ролүн демдеглевес арга чок. Уруглар библиотеканың иштин болгаш даштын штукатуралап доосканы, күш-культура залының, чылыглакчының оңгарларын казарынга киришкен болгаш чугайлаарынга ажылдааннар. Уруглардан Кара-кыс, Шура, Светлана, Валя болгаш өскелер-даа эң эки ажылдааннар.

Школаның, интернаттың чоогунда 1100 кубометр оттулар ыяш өөреникчилериниң күжү-биле бүрүн дүжүрттүнген. Бо хүннерде школада, школа библиотеказында, интернатта 15 печкаларны бүрүү-биле кылып доосканнар. Интернат болгаш школаның чугайлаашкыны доозулган болгаш шалаларын будууру эгелээн. Септезе чогуур стол, сандай, парталар кылдынган.

Школаның септелге ажылдарын организастыг эрттириниң түңнелинде бисте өөреникчи тудугжулар, штукатуржулар, бөдүүн печка салыкчылары бар болу берген. Ам школада үүрмек септелгелер чоруттунуп турар. Оларны июль 25-те бүрүн доозарының аргалары бисте бар.

О. ДӨЖҮЛДЕЙ,
Чадаана № 1 ортумак школазының директору.

Шиитпир күүсеттинин турар

Сүт-Хөл районнуң Алдан-Маадыр чеди чыл школазының чаа өөредилге чылынга белеткелдери эгелээринин мурнунда ол айтырыгны ында көдээ Советтиң сессиязынга чугаалашкаш бүгү септелгени июль айның ийиги чартыында доозарын шиитпирлээн. Ынчаарга ам ол шиитпирни амыдырал кырынга боттандырын турар.

Июльдуң эгезинге чедир школаны, интернатты бүрүн чугайлап, будуп доосканы болгаш дөрт печкаларны септээн. Стол, сандайларны болгаш парталарны база самбыраларны септеп, будуп, белеткээш, классларда салгылаан. Оң-биле хоорайтыр башкылар чурттаар бажынарны септээш, чурттаарынга белеткеп каан.

Келир өөредилге чылында одалгага хереглээр 800 кубометр токпак ыяшты, 40 тонна хөмүр дашты сөөрттүп белеткеп алган.

Эрткен чылын улусчу арга-биле түткан өөредилге мастерскаязын дерип, оң херекселдерин четчелеп турар. Бо чылын өөреникчилерниң чемненир столоваязын база улусчу арга-биле алгыы тудуп турар. Оон ыяжын кызын школа коллективи шеф-биле белеткээн, а ынчаарга ханазын тудуп тургузарын көдээ Советтиң депутаттары сессияның шиитпирин ёзугаар ийи удаа шефтеп тургаш, тудуп доосканы. Аңаа эштер Мөнеп, Дарый-оол, Өктек-оол, Бызытпаа болгаш оон-даа өскелер кызымаккай ажылдааннар.

Бо көдээ Советтиң депутаттары болгаш активчилер школа тудугаарынга, септелгелерге шефтеп ажылдаарынга шуут чаңчыга бергеннер. Эрткен чылын ындыг арга-биле башкыларның ийи аал ишти чурттаар бажының туткан.

Ол школаның септелгезин көдээ Советтиң активи база школа коллективи июль айның ийиги чартыында бүрүн доосканы, күрүне комиссиязынга хүлээдип бээр дээш шыдамыккай ажылдап турарлар.

М. ДАРЖАЙ.

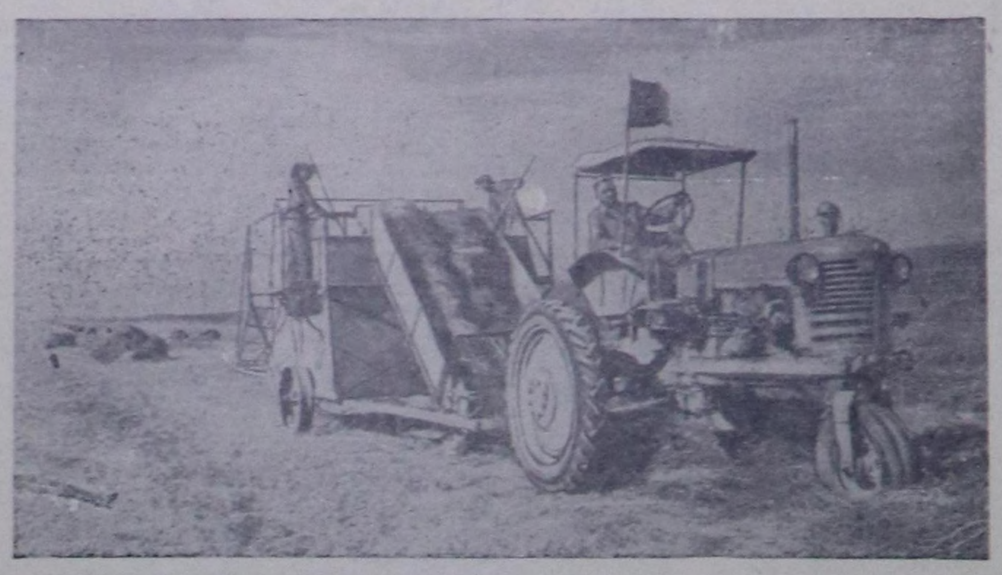

УЗБЕК ССР. Самарканда областың «Галля-Арал 1» совхозу бо чылын тарымал болгаш черлик сигениериал бөйлак дужудун алган. Чижээ, люцернаны бир гектардан 20 центнер чедир ажаап ап турар. Чаа техникаңыр: сиген кезер машиналарның, подборщик-престеркиң, тракторнуң сараат салыкчыларының болгаш волокушаларның бар болуп турары сиген ажаап алышкынынга комплексилиг механизацияны ажыглаар арганы совхозтуң ажылдакчыларынга берген.

Подборщик-хөпээннекчиде ажылдап турар тракторист Энвер Мамутов болгаш ажылчыннар Тажибек Давлятов база Таир Халиазаров олар кончуг эки ажылдап турар. Чырык хүн дургузунда олар 20 гектар сигенни хөпээнизээр нормалыг тургаш, 40 гектар шөлдүн сигенни хөпээнеп турар.

Чурукта: Тракторист Э. Мамутовтуң агрегады «Галля-Арал 1» совхозта сиген ажаап алышкынында.

Фото А. Кузьменконуу. СЭТА-ның фотохрониказы.

Шахтада аныяк ажылчын

1954 чылдың күзүнүнде Эзрбектиң шахта эргелелиниң начальниги-ниң кабинединге чолдаксымаар сынныг, аныяк оол кирип келгеш, начальник-биле мендилешкен. Шахтага кандыг-бир ажылга хүлээп алырын келген оол начальниктен дилээн. Леонид Иванович Береуцин аныяк оолдуң дугайын сонуургап, оң-биле хөөрежи берген.

— Тускай эртеминер бар бе, кандыг ажылды кылып билир силер?—деп, Леонид Иванович оолдан айтырган. Оол кезек када боданып олура:

—Мен мооң мурнунда доктаамал ажыл-даа кылып көрбээн, тускай эртемим-даа чок кижи мен, а хөмүр даш шахтазынга доктаамал ажылчын болур күзелим дыка улуг. Бодум бодаарымга аът сүрүкчүзү болуп ажылдап шыдагы-дег тур мен, дарга—дээн.

Леонид Иванович оолдуң харыызын дыңнаап:

— Даг иштинге аът сүрүкчүзү болуру —нарын ажыл, аңаа мергежил херек. Дуржулгалыг аът сүрүкчүлериниң баштай өөренип алыр ужурлуг сен. Ам дээреде ыяш сөөрттүп чедирер черге ажылдазынза кандыгыл, дуцмам?—деп айтырган.

Седен Балчыр начальниктиң ол саналынга чөпшээрешкен.

Ыяшты аът-биле сөөрттүп, ону рельс кыры-биле маңнаар тускай тергежигешке чүдүрүп алгаш, даг иштинге быжыглаашкын кылыр черге чедирип берип, ажылдап эгелээн. Ынчаарда Балчыр чаа-ла 18 харлаан. Боду аныяк, дуржулгазы чок болган ужурунда бергелер баштайгы үеде аңаа болганчок-ла таваржып турган. Ынчалза-даа, Балчыр дуржулгалыг өөрүнүң дузазыбиле ажылга мергежип, бергелерни ажып, эчис сорулгазын чедип ап шыдаарынга чоорту бүүрелдиг апарган.

Шахтага дөрт ай дургузунда ыяш сөөрттүп ажылдаш, Балчыр мурнакчы ажылчыннарының бирээзи болуп, нормазын үргүлчү ажыр күүседип эгелээн. Шахта эргелели Балчырның күш-ажылга чүткүлдүүн, дүргеп мергежилдиг чоруун барымдаалааш, ону даг иштинге аът башкарар ажылга сүмелээн. Балчыр аът сүрүкчүзү болурун шахтага ажылдап кирерде-ле дыка күзээн. Ол саналды өөрүшкүлүү-биле хүлээп алгаш, эзлчегниң аът сүрүкчүзү болуп ажылдап эгелээн.

Аът сүрүкчүзүнүң ажылы Балчырга ынчан база-ла чаа ажыл. Ыяш сөөрттүп ажылдап турган үеинде ол дуржулгалыг ажылчыннар Оюн Дөңгүр-Сарыг, Алексей Дуптенго олардың ажылын бүүрү сонуургап, өөренип ап келген. Балчырның вагонеткалар сөөрткен аттарны башкарар оруу транспортёрдан шахтаның дашкаар үнген эжиниң чоогунда ийленчек черге чедер. Ол орук узун. Шахта иштинде хөмүрдашты дагжылар Чагар-оол, Патракеев, Мохов олар транспортёрга чүдүрүп турарлар. Транспортёрну дамчып келген хөмүр дашты ажылчын Кара-оол вагонеткаларынга үрүп бээрге, ону Балчыр дашкаар аттар-биле үндүр сөөрттүп турар. Хөмүр даш сөөрткен аттарны башкарар талазы-биле аныяк ажылчын Балчыр ам шуут мастер болган, бодунуң ажылынга ол кончуг ынак.

Аныяк дагжы ам шахтада дөрт чыл ажылдап турар. Бо чылдарның дургузунда ол нормазын үргүлчү ажыр күүседип келген.

Балчыр бир эзлчегде 120 ажыг вагонетка хөмүр дашты үндүр сөөрттүп, ажык черже 80 ажыг тонна хөмүр дашты үндүрүп турар. Нормазын ол амты үеде 160—180 хуу күүседип, социалистиг чарыштың тиилекчилериниң бирээзи апарган.

Даг мастери Данзырынга удуртқан найралдыг шахтёрларның хүрээлелинде мурнакчылар эвээш әвес: дагжылар эштер Белек, Маркелов, Алешечкин, Шамина болгаш оон-даа өскелер Донбасстың алдарлыг шахтёру, Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң депутады Николай Мамайның методун ёзугаар ажылдавышаан, хүн бүрүде нормаларын ыракта ажыр күүседип турарлар.

Шахтада аныяк ажылчын Балчырның ам чугаалап турары:

—Октябрьның социалистиг Улуг революциязының 41 чыл оюнга алдар кылдыр әзлчегде нормамны 200 хуу күүседирин, әзлчег бүрүзүнде 90 ажыг тонна хөмүр дашты сөөрттүрүп хандырар мен.

Бодунуң чүткүлдүг күш-ажылыбиле аныяк ажылчын Балчыр бүгү коллективтиң үндүткелин болгаш ынакшылын чаалап алган, оң ады шахта эргелелиниң Хүндулел самбыразында үргүлчү турып турар.

П. ЧЕЛБАК-ООЛ.

Тудуг темазынга

★ ★ ★

Тудуг ажылын тодаргай удуртур

Чөөн-Хемчик районнуң колхозтары тудуг ажылдарының планын 1957 чылда чеднишкиниг күүседип, колхозчуларны сууржун амыдыралче шилчидер политиктиг улуг ужур-дузалыг сорулганы колдуунда боттандырган. Эрткен чылдың тудуг ажылдарының чеднишкиннерин быжыглаар, мурнакчы дуржулганы нептередип ажыглаар талазы-биле ол районда «Искра», «Коммунизмче орук» көдээ ажыл-агый артельдериниң баштаар черлери бо чылдың баштайгы чартыында боттуг ажылдарны кылганнар.

Ындыг болза-даа, Чөөн-Хемчиктиң чамдык колхозтарында тудуг ажылы эрткен чылдаазындан ыраакта четпес чоруп турар. Тудуг ажылдарынга удуртулганы ылаңгыя Ленин аттыг (даргазы эш Дудераа), «Хорум-Даг» (эш Төгүс) колхозтарның баштаар черлери дыка кошкаткан. Оң түңнелинде чурттарга бажыңнарын, мал кажааларын болгаш өске-даа тудугларны кылыр планнарның күүселдези үстүнде колхозтарда чылдың баштайгы чартыында барык үзүлген.

Колхозтарда тудуг ажылынга удуртулганы райкүүском база кошкаткан. Оң тудуг килдизинин әргелекчизи эш Очур колхозтарда тудугжуларга практиктиг дузаны чедирбейн келген. Кажан ол колхозтарга барганда, чаа тудугларны үүгле көөр боордан башка практиктиг арга-сүмелерни бербейн турар, үүге дээрге, тудуг талазы-биле техниктиг база практиктиг билиг ында чок болган ужурунда оң аңаала хайгааракчы кижи болуп келгени таварылга әвес. Бир әвес райкүүскомнуң болгаш көдээ Советтериниң, колхозтар баштаар черлериниң талазындан тудуг ажылынче чогуур кичээнгейни угландырбас болза, тудуг ажылдарының планының күүселдези чылдың ийиги чартыында база үстүрүнге чедип турар.

А. ЛАПИН.

Тудуг материалдарын көвүдедир

Бистиң областа, ылаңгыя аныяк хоорай болур Кызылда чаа-чаа тудуглар чыл бүрүде калбарып турар. Хөй хемчеелдиг тудуг материалдарын ол чаа тудуглар чугула хереглеп турар. Ону барымдаалааш, областың үлетпүр эргелелиниң ыяш белеткээр бүдүрүлгелериниң ажылчыннары бо чылдың баштайгы чартыында шудургу ажылдааннар. Олар июнь айның дургузунда 3720 кубометр дилиг материалдарын белеткээр планын 4918 кубометр азы 132,2 хуу кылдыр күүседирин чедип алганнар. Ол ышкаш ыяш материалдарны белеткээр план хуусаа бетинде 134,2 хуу кылдыр күүсеттинген.

Дилиг материалдарны белеткээр планын Кызылдың ыяш заводу ай бүрүзүнде ажыр күүседип, чаа тудугларга өске-даа материалдарны бээрин көвүдеткен. Ам бир кол чугула сорулга болза, ыяш салдадыр ажылды үлегерлиг организастаары болур.

Т. НИКОЛАЕВ.

Четпестерни чайладыр

Оруктарны септээр талазы-биле шалыпчы айны СЭКП обкому болгаш облкүүском чарлааш, областың девискээринде бүгү оруктарның, көвүрүглериниң, паромнарның септелгезин дүжүт ажаап алыр кампания эгелээр мурнунда бүрүн доозар сорулганы салган. Бо чугула сорулганы амгы үеде Танды райкүүском, әлээн хөй көдээ Советтер, колхозтар баштаар черлери четпес боттандырын турар.

Районнуң девискээринде оруктарның, көвүрүглериниң септелгезин мооң мурнунда ёзулуг кылбайн келген ужурунда колхозтар, совхозтар аразында автомашина оруктарының, көвүрүглериниң байдалы дыка баксыраан. Хову-Аксыдан Владимировка суурга чедир барык 200 километр, ол оруктуң септелгезин чыл бүрүде кылбайн келгениниң автомашиналарның аргыжарынга улуг моондактыг болуп турар, а септеттинмээн оруктар машиналарның ажыглалынга, оларның кывар, чаар материалдарынга улуг когаралды чедирип турары кымга билдинмезил?

Бай-Хаак суур-биле Бай-Хаак МТС-тиң аразы каш-ла километр, а ол аразының оруун септевээнинин түңнелинде машиналар кыжын, чайын чайындыга, малгашка дүжүн, 10 минутада чоруур хемчеелдиг черге 1 шак чедир саадап турар. «Кызыл партизан» көдээ ажыл-агый артелиниң төвү-биле Бай-Хаак аразының машина оруунуң, көвүрүглериниң септелгезин кылбайн турар. Ол аразынга чораан машиналар сөөлгү үеде үрелир, саадаар ужурга болганчок-ла таваржып келген. Ол ышкаш Сосновка суурнуң кудумчуларын машина аргыжарынга эптиг кылдыр чазап кылыр талазы-биле ажылдар чорбайн турар.

Элегес суун кежилдир улуг көвүрүгнү 1954 чылда тудуп кылган. Ук көвүрүгнүң септелгезин бо аразында чаңгыс-даа удаа чоруттаан, оң ужурунда ол көвүрүгнүң чамдык кезектери автомашиналарның аргыжарынга ам моондактыг апарган.

О. САНЧАТ-ООЛ.

Күрүне дугайында марксисчи-ленинчи өөредигни ревизионисчи хажыдар чорукка удур

Кандыг-бир өске айтырыгта бодаарга күрүне дугайында айтырыг шиитпилелдиң янзы-бүрү ангыларының эрге-ажыктарынга дээн тура айтырыг болур. Ол айтырыгны буржуаз эртемниң будан, нарыыдаын турары таварылга әвес. Күрүне дугайында буржуаз теория мөлчүкчү түргузугну болгаш ажылчы чоннарны даразаар чорукту агартырынче угланган.

В. И. Ленин «Күрүне болгаш революция» деп гениалдыг ажылынга буржуаз идеологтарның Марксты «эдер» болгаш буржуаз күрүне «ангының кырында турар» организация, ангыларны эптештириниң органы деп көргүзер дээн ораладжышкыннарын елүмнүг шүгүмчүлелге таварыштырган.

Марксизмни нүгүлдеп турганнарны сойгалавышаан, Ленин болза, күрүне дээрге ангыларның чөрүлдәлериниң эптеш чок чоруунун продуктузу болгаш илерээшкини, кайы-бир ангының тергиидээшкининиң чепсээ болур деп демдеглээн. Буржуаз күрүне шиитпилелдиң мөлчүттүрген хөй нуруузун мөлчүкчү әзәш нуруузунуң эрге-ажыктарынга чагырып тудар хүлээлгелиг. Социалистиг революция чоруп турда буржуаз күрүне машиназын чок кылырының болгаш сый шаварының эргежок чугулазының дугайында марксизмниң эң чугула түңнелдерин суларадын чымчадын турган К. Каутскийни Ленин чидиг шүгүмчүлээн.

Буржуаз күрүнениң «ангыларның кырынга турар» будуш-хевириниң дугайында Ленинниң сойгалааны буржуаз идеологтарның болгаш II Интернационалдың ревизионистериниң эрги үзел-бодалдарын бо үениң ревизионизми база катап кадурып үндүрген. Ол чорук Югославияның Коммунистер Эвилелиниң программазында тодаргай илерээшкинин тыпкан. Буржуаз күрүне, буржуаз күрүне аппарады әлээн улуг экономиктиг функцияларны бодунга ап, тускай экономиктиг баазалыг апаргаш, «шиитилелдиң кырынга тура бээр болгаш хуу капиталдың-даа ролүн, ажылчын ангының-даа ролүн улам-на кызыгаарлаар угланыышкынны илередип турар» деп, ол программада бадыткан турар. Буржуаз күрүне ажылчын ангыга каржы хоругдаашкынны кылып, оң организациязының политиктиг ажыл-чорудулгазынга моондак таварыштырып, әлээн хөй чурттарда коммунистиг шимчээшкининиң ажыл-чорудулгазын чажыт байдалче кирер ойладып, ажылчын ангының ролүн улам-на кызыгаарлап турар деп, ол үүлде айытканы шынап-ла шын.

Хуу капиталдың ролүн кызыгаарлаарының угланыышкынының дугайында Югославияның Коммунистер Эвилелиниң программазының бадыткаашкынынга чүү хамааржырыл дээрге, бойдуста ындыг угланыышкын чок. Харын-на буржуаз күрүне аппарадын бодунга чагырып, аңаа бодунуң тура-соруун албадап турар капиталдың чурттарында монополияларның күжү улам-на өзүп турар. Ону АКШ-тың, Англияның болгаш өске-даа империалистиг күрүнелериниң бүгү политиказы бадыткан турар. Олар ол монополияларга ажыктыг чепсеглээшкиннерни калчаалыг эндере бүдүрүп, улустар аразында дошкуураашкынны чидиглендиреринче политиканы чорудуп, чырык өртемчейниң ангы-ангы кезектеринге дайынның одагларын организастап турарлар.

Буржуаз күрүнениң ангыларлыг, мөлчүкчү будуш шынарын чажырбышаан, ревизионистер ол-ла үеде социалистиг күрүнени карартып, шиитилелдиң капитализмден социализмче шилчиринин кол чүүлү болуру социалистиг революцияның болгаш пролетариаттың диктатуразының эргежок чугула болурун хүлээвейн турар. ЮКЭ-ниң программазы пролетар диктатуразының күрүнезинин чогаадыкчы улуг ролюнун дугайында марксизм-ленинизмниң эң чугула чүүлүн хүлээвейн турар. «Бюрократтыг этатистиктиг угланыышкынны» ол программа социалистиг күрүнете чыпшыр көрүп, ону шиитилелдиң кырында турар «социал күштерже» хуулдурарын ораладжып турар. Шиитилелдиң чогаадыкчы күштерин болгаш оң демократчы күзел-чүткүлүн хүлүп моондактан турар күрүнениң «бюрократчы-оппортунистиг хоозун бодалы» деп бистиң партиябысты югослав ревизионистер буруу шаап нүгүлдеп турарлар. Социалистиг күрүнеге «социализмниң тургузуушкунунуң талазы-биле кедергей улуг рольду берип турар ол роль кедизинде баргаш, социалистиг шиитилел болгаш экономиктиг факторларның хөгжүлдезин моондактап әгелей бээр» деп ЮКЭ-ниң программазы санап турар. Чаа шиитилел тургузуушкунунга социалистиг күрүнени болгаш оң ролүн ынчаар көөр чорук марксизм-ленинизмге улуг хоралыг.

Социалистиг шиитилелдиң тургузуушкунунга күрүнениң ролю шынында кандыг болурул?

Пролетар революциязы социалистиг ажыл-агыйның кандыг-даа бир белен хевири чок турда болдунар деп, марксизм-ленинизм өөредип турар. Будурулгениң чепсек-хереклелинде хуунун өнчүзүнге үндезилеттинген капитализмниң байдалдары турда будурулгениң социалистиг аргазы тыптып шыдавас. Ынчангаш ажылчын ангы политиктиг эрге-чагырганы чаалап алгаш, мөлчүкчүлериниң удурланыышкынын базарынга, будурулгениң капиталистиг аргазын үзүткаарынга болгаш социалистиг аргазын организастаарынга ону ажыглаар. Пролетариаттың диктатуразының, социалистиг күрүнениң улуг тургузукчу ролю мында. Күрүне болза социализмни болгаш коммунизмни тургузарынга, даштыкының дайзыннарындан чуртту камгалаарынга улустың холунда кол чепсээ болур.

Социалистиг күрүне ажылчын ангының болгаш бүгү ажылчы чоннарның политиктиг организациязы болур. Бистиң чуртувуста күрүне ажылчы чоннарның депутаттарының Советтерин дамчыштыр чурттун бүгү чонун каттыштырын турар. Политиктиг эрге-чагырганы боттандырып, будурулгениң кол чепсек-хереклелериниң өзи болуп, чырыдыышкын, өөредилге, эртем албан черлериниң күчүлүг четкизин, парлалга, радио болгаш өскедаа чепсектиг күштерни бодунун эргезинде тудуп турар Совет күрүне коммунизм тургузуушкунун болгаш даштыкы дайзыннардан чуртун камгалалын организастап турар.

Бодунун хөгжүлдезинин баштайгы кол үе-чадазының байдалдарында, ажылчы чоннун чогаадыкчы күжүнге даянып алгаш, Совет күрүне Коммунистиг партияның удуртулгазы-биле капитализмден социализмче шилчиринин төөгүлүг сорулгаларын чедиишкиниг күүседирин — ССРЭ-ге социализмни тургузарын организастаан.

Социализмниң үезинче бистиң шиитилелдиң киргени социализмниң тургузуушкунун доосканының болгаш коммунизмче чоорту шилчилгениң үезинге колдуунда дүжүп турар оң хөгжүлдезинин ийиги кол үе-чадазынче Совет күрүнениң шилчилгезин болдурган. Социалистиг будурулге харылаалларын быжыглаарының болгаш улам ынай хөгжүдериниң, коммунизмче шилчилгеге будурукчу күштериниң хөгжүлдезинин эргежок чугула деңнелин тургузарының; улустуң культурлуг деңнелин көдүрерин, массаларның коммунистиг кижизидилгезин организастаарының, чуруттун камгалалын организастаарының сорулгалары Совет күрүнениң мурнунга салдынган.

Ол сорулгаларны шиитпирлеп, улустуң чогаадыкчы күштерин мобилизастап, ажыл-агыйның социалистиг системазының артык күштүг чоруун ажыглап тургаш, Коммунистиг партияның удуртулгазы-биле Совет күрүне үлетпүрүн болгаш көдээ ажыл-агыйның хөгжүлдезинин талазы-биле беш чыл планнарын хуусаа бетинде күүседирин организастаан, культура тургузуушкунунуң талазы-биле улуг чеднишкиннерни чедип алган.

Совет күрүне бодунуң ажыл-агый организакчы ажыл-чорудулгазынга демократтыг централизмниң ленинчи принциптерин удуртулга болдуруп турар, ол принцип бүгү ажыл-агый чорудулганы планныг эге-биле быжыглаарын чер-черниң дуржулгазы болгаш негелдеринбиле, миллион-миллион ажылчыннарның, колхозчуларның, интеллигенцияның чогаадыкчы идепкейниниң деткимчези-биле дүүштүрерин негеп турар. Коммунистиг партияның инициативазы-биле Совет күрүне үлетпүрүн болгаш тудугну эргелеп башкарарын эде организастаан. Үлетпүрүн болгаш тудугну удуртур талазы-биле кол күштү чер-черже—экономиктиг районнарже шилчиткен. Эвилелдешкен республикаларның болгаш эрге-чагырганың чер-чер органнарының эргелерин дыка калбарткан чорук партия, совет, ажыл-агый болгаш профэвилел организацияларының инициативазын калбартырынга, ажылчы чоннарның чогаадыкчы идепкейниниң өзеринге идиг болуп турар. Ол хемчеглерни боттандырын чоруды ажыл-агый-организакчы чаа улуг сорулгаларны шиитпирлээринге эргежок чугула организастыг белеткелди тургузар.

Совет күрүнени быжыглаарының, оң функцияларын калбартырының шугуму болза ол-ла үеде социалистиг демократияның бүгү-ле хемчеглиг хөгжүлдезинин шугуму болур деп ССРЭ-ниң төөгүлүг дуржулгазы маргылдаа чокка көргүзүп турар. ССРЭ-ниң политиктиг үндезини болза ССРЭ-ниң Дээди Совединден эгелээш көдээ Советтерге чедир ажылчы чоннарның депутаттарының Советтери болур деп чүве тодаргай болгай. Оларның контролю-биле күрүне эргелелиниң бүгү аппарады ажылдап турар. Күрүне эргелелинге улустуң киржилгезинин дугайын бүдүн чаңгыс миллион хире ажылчы чоннар ында ажылдап турар чер-чер Советтериниң 240 мун ажыг доктаамал комиссиялары хереглеп турар.

Эң чугула күрүне айтырыгларын шиитпирлээринге ажылчы чоннарның калбак массаларын киириштирип турар. Бо дугайын алдыгы беш чыл планының талазы-биле СЭКП-ниң XX съездиниң Директивазының төлевилелин болгаш пенсиялар дугайында хоойлуну, а ол ышкаш үлетпүрүн болгаш тудугну, эргелеп башкарарын эде организастаар дугайында база колхоз тургузуун улам ынай быжыглаар болгаш МТС-терни эде организастаар дугайында Н. С. Хрущевтуң илеткелдериниң тезистерин бүгү улустуң чугаалажын көргени дээн ышкаш фактылар чугаалап турар. Сөөлгү айтырыгны чугаалажын көрген хуралдарга барык-ла 50 миллион ажылчы чоннар киришкенин чугаалаарга-ла четчир. СЭКП ТК-ның болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң, черниң партия, совет органнарының чыыдырыл турары үлетпүрүнүң, тудугнуң, транспорттуң, көдээ ажыл-агыйның мурнакчыларының чөвүлел хуралдары күрүне биле улустуң үзүлбес харылзааларының дугайын хереглеп турар. Күрүне эргелелиниң аппарады-биле ажылчы чоннарның калбак массаларының ханы харылзаазы ында тодаргай илереп турар.

Партия, эргиниң артынчызы бюрократизмниң илерээшкининге удур шиитпирлиг демиселди чорудуп, күрүне аппарадын чонче чоокшуладырынче угланган хемчеглерни, штат кызыырыдазын боттандырып, четпестерни шүгүмчүлээрин калбартып, адаандан контрольду хандырып турар.

Улус массаларның медерелинин болгаш идепкейниниң өзүлдезинге бүгү хемчеглер-биле идиг бербишаан, совет демократия коммунизм тургузуушкунунуң ниити хөрээ дээш демиселге ажылчыннарны, тараачыннарны болгаш интеллигенцияны сырый каттыштырып турар. Социалистиг шиитилел болгаш күрүне тургузуушкунунуң аштырбас күштүү, оң шапкын бурунгаар шимчээшкининиң үндезиннери, социалистиг күрүне дугайында ленинчи идеяларның күжү болгаш амыдыралчы чоруу болза, партияның удуртулгазы-биле коммунизмни ханы сорулгалыг болгаш планныг тургузуп турар массаларның үзүктел чок өзүп турар медерелинде болгаш идепкейинде болур.

Социалистиг шиитилелдиң байдалдарында күрүнениң ролюнун дугайында айтырыгны көрбүшаан, оң даштыкы политиктиг улуг сорулгаларын дайын кыпсыкчыларынга удур, тайбың дээш демиселиниң сорулгаларын, социал-политиктиг системалары ангы-ангы чурттарның тайбың кожа-хелбээ турарының политиказын чүткүлдүг чорудуп турарын демдеглээри эргежок чугула. Социализмниң делегей системазының чурттарының бузулбас найыралының, акы-дунма кады ажылдажылгазының болгаш кайы-кайызынга дузалажырының айтырыглары, колоний хамаарылгадан хосталган чурттар-биле болгаш өскедаа тайбыңга ынакшылдыг күрүнелер-биле оларның бүгү талалыг экономиктиг болгаш культурлуг харылзаларының хөгжүлдезинин айтырыглары улам-на улуг ужур-дузалыг болуп турар апаргаш.

Аныяк композитор

Өөредилгениң күженишкиниг дерт чылдары эрткен. Ростислав Кенденбиль сөөлгү экзаменнерни чедишкиниг дужааган. Ам чүгле өң харысалгалыг экзамен—диплом алырынга тускай эртем талазы-биле сөөлгү ийи чыл дургузунда кылган ажылын дужазары арткан турган. Ол болза чогаалчы С. Сарыг-оолдуң «Чечен биле Белекмаа» деп либреттозунга ооң бижээни үш көжеге баштайгы тыва опера болур. Ынчангаш Кенденбильдиң сагыш сеткили хайныгып, «Консерваторияның директору эш Брюшков баштаан күрүне комиссиязы ол операны канчаар үнелээр ирги» деп сагыш ооҗургавайн турган.

Тускай эртемниң талазы-биле ооң башкызы Сергей Яковлевич Вольфензон, ону ооҗургадып:

— Опера бижиири оюнчук эвесле болгай, ынчалзажок мээң бодап турарым болза, сээн ол ажылыңның хемчээли улуг-даа болза, ол черле багай эвес үнелели алыр ужурлуг. Черле хөлзеп, дүвүреве Ростислав—дээп.

Шынап-ла ол ындыг болган-даа ынчаш. Кенденбиль ол харысалгалыг экзаменни дужааган соонда. Эвес комиссияның кежигүнү профессор Волошинов чедип келгеш:

— Эр хей-дир сен, Ростислав! Сээң бижээн операңны күрүне комиссиязы кончуг эки деп үнеледи. Ол дээрге сээң чогааткан улуг ажылыңның эгези-дир. Чогаадыкчы ажылга моон соңгаар-даа улуг чедишкиниг болуруңну күзедим — дээш, ооң холун дыңзыг тутган.

Кижи өөрээнде чамдыкта ындыг болгулаар болгай. Кенденбиль чүнүдаа чугаалаар аайын тыппайн ыыт чок тургаш, хенертен!

— Өөрүп четирдим профессор—дээш, уламчылап — ылаңгыя дөрт чыл дургузунда мени өөредип келген консерваторияның чанында училищениң профессор-башкылар составынга сеткилдиң ханызындан база катап өөрүп четирдим—дээн.

Ол аразында ооң башкылары болгаш кады сургуул дооскан өөрү. Ылангыя чаңгыс чер чурттуг эжи Саая Бюрбээ суглар ону хүрээлеп келген болгаш база-ла байыр чедирип турганнар.

Бажан композитор операның үшкү кезээн бижип дооскана консерваторияның «Музыкальные кадры» деп солуну мынчаар бижээн: ...Кенденбильдиң чогаалында ооң бодалы чурумалчы өткүт болгаш солун... Музыкада өзулуг амыдыралчы утка сиңникен болгаш национал колориттиг»...

Операны Ленинградтың Римский-Корсаков аттыг Ленин орденниг Күрүне консерваториязының симфониялыг оркестри үдээн болгаш пластинкага база тырттырган.

Удаваанда ону консерваторияның улуг залына дамчыткан. Башкылар болгаш студентилер залды шыгырт долган. Оларның аразында ыраккы Тывадан Ленинградтың янзы-бүрү институттарында өөренип турар чамдык тыва студентилер база турган. Чурулга академиязында өөренип турар Сергей Лаңзыны ону улуг сонуургалдыы-биле дыңнап орган. Чурукчуның-даа, композиторнуң-даа ажылы чогаадыкчы бодалдар-биле долган чүве төлөөде, ол кажан бо операны Тыва театрының сценазынга тургуза бээрде, ооң кааспалга-шимелдезинге киржил көрзе деп бодап органы база чадавас.

Ростислав Кенденбиль Консерваторияның чанында училищениң бирги курузундан эгелээш-ле ырылар аялгаларын, хөгжүм квартеттерин, романстарны бижип турар апарган болгаш Консерваторияга болгулаан конкурстарга киришкеш үргүлчү шаңналдыг черлерге кирип турган. Ол 1954—1958 өөредилге чылдарының дургузунда Тываның аныяк чогаалчылары Олег Сувакпит, Салчак Тамба, Салим Сюрюң-оол, Кызыл-Эник Кудажы-биле чогаадыкчы харылзааны тургузуп, оларның болгаш өске-даа чогаалчыларның ырыларынга дөртен ажыг аялгаларны бижээн. Ол ырылар чамдыкта бистиң области элээн сураглыг апаргылаан, концерттерге ырлап, радиога дамчыдып турар.

— Бисте хөйүнүң ырынга янзы-бүрү үнер-биле ырлаар тыва ырылар ховар. Ынчангаш сөөлгү үеде ындыг ырларны ажылдап кылырынче база сагыш салып турар мен—дээш, чогаалчы Сарыг-оолдуң «Колхозчу мен» деп ырызын дөрт үн-биле ырлаар кылдыр бижээн музыканы аныяк композитор биске көргүстү. Шынап-ла ындыг ырылар херек болгай. Ооң-биле холбаштыр янзы-бүрү хөгжүмнерге: флейтеге, скрипкеге болгаш хылдыг хөгжүмге ойнаар аялгаларны база эвээш эвести бижигилээн.

Моон соңгаргы ооң планнарының дугайында айтырарывыска ол мынча дээн:

— Хамыктың мурнунда «Чечен биле Белекмаа» деп операны театрның коллективи-биле кады ажылдап тургаш, сценага тургузарын оралдажыр мен. Маңаа кол бергедээр чүве ону үдээр музыкантылар, хөгжүм чок болуп турар. Мен бодаарымга амгы бистиң театрывыстың байдалы-биле ону тургузуп болур арга база бар.

Баштайгы тыва опера чүве төлөөде ону тургузары черле чугула дээрзин бистер база күзээн бис.

Бис ооң-биле хөөрежип олурувуста он хире харлыг бопугур хүрен чаактыг чараш оол кирип келди.

— Бо мээң оглум-дур ийин. Адын Слава дээр. Школага өөренмишаан, бо чылын Кызылдың музыка школазының ийи классын база эки дооскан. База-ла композитор болур боор бо—деп, баштактангаш — ынчаарга бодум ол школага башкылаар мен—дей-дир.

Бистер салым-чаяанныг аныяк композиторнуң чогаадыкчы ажылынга болгаш амыдыралынга моон соңгаар улам-на чедишкиниг болурун күзээш, чорупкан бис.

Чурукта: Аныяк композитор Ростислав Допуроолович Кенденбильдиң бодунуң бажыңында пианино ойнап олурары.

Сөзү **С. Салчак-оолдуу.**
Фотозу **В. Лутковтуу.**

Биске бижип турары

Кызыл-ог ажылын сегидер

Чаа-Хөл районнуң күүскомунда культура килдизинің эргезинде көжүп чоруур кызыл-өг бар. Ынчалза-даа көдээ чоннуң ортузунга культура-массалыг ажылдар чорударынга кызыл-өгнү долузу-биле ажыглавайн турар. Сөөлгү 2-3 чылдар дургузунда кызыл-өгнүн бүгү хөрекселдери кандыг-даа ажыглал чок чыдып келген.

Бо чылдың эгезинде чоннуң негелдезин өзугаар кызыл-өгнү дерип тургускаш, ооң эргелекчизинге коммунист Шыдыраана киргеш, Шаңчы ховузунга хондуруп каан. Чазыгып келгенде Шыдыраа кандыгдаа ажыл кылбайн өскээр көжүп чоруй барган, а кызыл-өгнүн 7 муң рубль өртектиг майгынын «Бурунгаар» колхозтуң даргазы Тайгыранза часкы ховуу ажылында механизаторларга берип каан.

Амгы үеде кызыл-өг эргелекчизи Шыдыраа ажыл кылбайн олуруп турар, а ооң майгыны Ак-Хемде сүт-бараан фермазында чаш бызаалар кажаазы болуп турар. Кызыл-өг ажылы шак ындыг байдалда турда райкүүскомнуң культура килдизи (эргелекчизи эш Сувак) кандыг-даа хемчег албаан.

Н. ЛОПСАН.

Лаңгыы комиссияларының ажылын экижидер

Садыг болгаш ниитиниң чемненилге черлериниң ажылын экижиде-ринге, ажылчы чоннарны хандырарын дээре организастаарынга лаңгыы база столовая комиссиялары улуг рольду ойнаар ужурлуг. Ону барымдаалаш, Улуг-Хем районунуң баштаар чери районнуң хереглел кооперациязының лаңгыы комиссияларының кежигүннериниң ийи хонуктуг семинарын чоокта чаа организастап эрттирген.

Семинарның киржикчилери боттарының ажылчын дуржулгазын солчуру-биле холбаштыр, хереглел кооперациязының Уставын, лаңгыы комиссияларының дугайында дүрүмүн оаза оларның практиктиг ажыл-чорудулгазының айтырыгларын тодаргай өөренгеннер. Элээн хөй лаңгыы комиссияларының барык ажылдавайн турары семинарга база илерээн. Чижээ, райпонуң магазин эргелекчизи турган Балган болгаш өске-даа садыгжылар хуучларның хереглелдерин багай хандырып, хереглел кооперациязының хөй рубль түннүг өөрүзүн самчыгдап турда, ында лаңгыы комиссиязы, ооң даргазы эш Чадамба эскер бээн болуп турар.

В. ЛАПШАКОВ,
райпо баштаар черинің даргазы

Дуржулгалыг бызаңчы-биле чугаа

Суурнуң үстүнде кезек теннигхараганнарлыг бичии оялыкта чаа тудуп турар бажыңче балды, хирээ туткан ашак апарган кижи эртежизи кончуг базыпты.

Ол шуут-ла тудугга баргаш чадажыгаштап базып үнгеш, долгандыр кылаштап, шинчилеп көргеннинг, ол, бо азыгларже көрүп тур. Чамдыкта ээгер-даа, шыгаагылаардаа.

Каш минуталар эрткен соонда ол, бо чүктерден балды херексел туткулаан кижилер уурук-сууруктап кээп турза-турза 4 кижи апарды.

Олар бажыңның бир азыынга кезек олургаш, чонган белен чудуктарны бажыңның кырынче үндүр көдүрүп, азыг керттер кижи керттип, ол бажыңның тудуунга ажылдаа хайнып үнду.

Ажыл изиг түлүк турда демгилерниң ажылын сонуургаксап, базып келдим. Баштай келген тудугжу он талакы азыгда керттиг керттип тур. Азыгның керттиин таваар, күш-биле эвес, балдызын өрү көдүрүп он, солагай талазынче чоон чудукту авый-шавый кагарга чаштанчы чартылар ол, бо талазынче хырыгайндыр ужуп-ла турлар. Ол болза колхозтуң алдарлыг бызаңчызы Монгуш Манай-оолович Анай-оол болду. Ажыл бичии соксаш кынны бээр аразында:

— Дыка-ла эрте ажылдап эгелээр-дир силер ал? — деп айтырды.

— Дүүн ажылывысты орай дооскан бис. Хүнзедир ажылдап келирге кижиниң кылып турган ажылы каракка чаңчыгып каар, чамдык черлери таарымча чок-даа кылдынган болза ол кижиниң сагындыргылаар болгай. Ынчангаш дүүн кылдынган ажылды эртен ажылдап киреринің мурнунда топтап көрүп турарга ооң ынчан база билдингир дээрзин көрүп турар бис—дидир.

Шынап-ла Анай-оол Манай-оолович өске кижилерден баштай чедип келгеш, дүүнгү кылган ажылынын шынарын көрүп, ооң түннелин эштеринге чугаалап берип турганы ол. Мурнунда хүннүң ажылынын түннели эки болган болгаш ажылды уламчылап чорупкан.

Монгуштуң өске өөрү ажылдаплара турлар. Чугаалажыышкын амдаа уламчылавышаан.

— Бистиң колхозтуң төвү ам чүгээр сайзыраан. Школа, эмнелге, ясли, электростанция, мал кажаалары колхозтуң төвүнге туттунгулаан. Ооң-биле кады чурталга-амыдырал тудуглары хөйү-биле туттунган. Ам чүгүла чүүл чунар бажың тудары. Чүге дээрге суур өзүп сайзырааны-биле кады бистид колхозчуларывыстың культурлуг деннели өзүп, чунар бажың тударын хөй колхозчулар негеп, хуралсуглаага шүүмүлеп турар апарган. Ынчангаш чунар бажыңны бо чылын ажыглалга киирер дээш оралдажып турарывыс бо тур ийин — деп, ол тайылбырлап чугаалады. Чунар бажыңны Монгуштуң звеносу бо чылдың сентябрь ай үезинде бүрүн доозун, ажыглалга киирерлер.

* * *

Барыын-Хемчик районнуң «Совет Тываның беш чылы» колхозтуң бызаңчызы Монгуш Манай-оолович Анай-оол тудуг бригадазында чүгле эки организакчы эвес, тудугга ажылдап келген чылдарының дургузунда бодунга онаашкан ажылынга кызымаккай ажылдап, хүн нормазын 140—150 хуу күүседип келген, ооң ады областың, районнуң Хүндүлел самбразында кирген.

С. КОМБУЙ-ООЛ,
«Шынның» корреспондентизи.

Арагалаар чорук-биле шыңгыы демисежиилиңер

Бистиң чуртувустуң ажылчы чоннарының материалдыг база культурлуг деннелин улам-на бедидер дугайында Коммунистиг партия болгаш Совет чазак соксаал чок сагыш салып турар. Совет кижилерниң амыдыралы хүн бүрүде улам чаагайжып, культурлуг деннели бедип турар. Коммунистиг тургузуушкуннуң чаагай хөрээнге олар чаа-чаа тиилелгелерни чедип ап турарлар. Совет улустуң, ооң алдарлыг аныяктарының ажылдаарынга, өөренирине болгаш дыштанырынга таарымчалыг бүгү чүүлдер бистиң калбак делгем Төрээн чуртувуста тургустунган.

Ындыг турбуже, боттарының өөредилгезин, культурлуг дыштанылгазын моондактап, арагалаар чорукка хандып, ооң-биле боттарынга болгаш ниитилелге улуг когаралды чедирип чоруур чамдык кижилерниң бисте ам-даа барыдаан хомуданчыг. Арагага хандыкшаан шак ындыг кижилер хөй-ниитиниң чурумун каржызы-биле үреп, хулиганнап, оларга ужурашкан хамаатыларны дорамчылап, ажыл шагын үзүп, бүдүрүлгеге улуг каражаны чедирип, өг-бүле галазы-биле будуларынга чедип турар. Ындыг кижилер дугайында Каа-Хем районда эш **Н. Николаевтиң** редакцияга бижээни болза:

— «Бурунгаар» кедээ ажылагый артелиниң чолаачызы, 30 харлыг Андрей Калиндин үргүлчү арагалап, хөй-ниитиниң чурумун каржызы-биле үреп, аңаа идегээн автомашинаны эзирик чолаачылап, машинаны башкарарының чурумун хөй удаа үреп келген. Боду тускай эртемниг, ол хире аныяк оолдун шак ынчаар будулуп чоруурун кижи кайгаар чүве. Бо чылдың май айда колхоз баштаар чери ону Чаа-Хөл районче командировкаладып чорудуптарга, Каа-Хемден Чаа-Хөлге чедир, Чаа-Хөлден Каа-Хемге чедир арагалап, ол чоруп чорааш колхозтуң автомашиназын саңдан үндүр үрей халдып каан. Сөөлгү үеде Калиндин бодунуң ажыл-амыдыралын барык оскуннарынга четкен. Чыл эгезинден июнь 1-ге чедир ол чүгле 29 күш-хүнүн ажылдап алган, чүге дээрге, Калиндин айның бир чартымында арагалап эрттирер кижи болгай. Шак ынчаар будулуп, хөй-ниитиге улуг когаралды чедирип турар Калиндини артель баштаар черинден кандыг-даа хемчегни албайн турарын база кайгаар кижи мен.

Шак ындыг фактылар областың өске-даа чамдык черлеринде бар. Чижээ, Чаа-Хөл райондан эш **Н. Лопсаңның** бижип турары болза, ол районнуң Ленин аттыг колхозунуң тудуг бригадазының бригадири Очур-оол тудуг ажылдарын үреткүннелдиг башкарарының орнунга, арагалаар чорукче шуут хандыкшаан, харын-даа хөй-ниитиниң чурумун каржызы-биле үреп, колхозчуларны дорамчылап, ажыл шагын үзүп турар апарган. Колхозтуң сүт-бараан фермазында чурталга бажының, мал кажааларын септедип бээр дээш чоокта чаа ол чеде бергеш, ийи хонукта улаштыр арагалааш, чүнү-даа кылдыртпайн чаныш келген.

Ол-ла эзирик чоруп тургаш, ферма ажылдакчызы эш Маадыр-оолга Очур-оолдуң чалчып чугаалааны: «септелге кылдыртпаан дээш сеңдаа мени канчаар боор сен, мен дээрге, колхоз баштаар черинің кежигүнү кижи-ле болгай мен, күжүрүм». Шынап-ла артель баштаар черинің даргазы эш Мактар арагачы, ажыл чыдыр бригадирининг дугайында кандыг-даа хемчээн албаан болуп турар. Шынында шак ындыг арагачыга шыңгыы хемчег көргүзер ужурлуг турган.

Колхоз бүдүрүлгезинге болгаш колхозчуларының амыдыралынга улуг когаралды чедирип турар арагалаар чорукка удур артель баштаар чери, партия организациязы тодаргай хемчегларни албайн, арагалаар, ажыл шагы үзер кижилер-биле эптежип келген. Ооң түннелинде колхозтуң харысалгалыг ажылдакчылары Көк-оол, Сумбаа олар үргүлчү арагалап турар. Ол ышкаш коммунист эш Дугар-оол арагалаар чорукче шилчээн, а партия организациязының секретары эш Шактар-оол ооң-биле эптежип келген.

Бо чылдың июль 4-те Ленинградта Киров заводунуң ажылчыларының митингизинге чүве чугаалаан, эш Н. С. Хрущевтуң айытканы болза, партия болгаш чазак арагалаар чорукка удур шиитпирлиг демиселди чорудуп келген болгаш чорудун-даа турар. Арагалаар чорук-биле дейисел дугайында айтырыгны партияның Төп Комитединиң Президиуму чоокта чаа чугаалаан көрген. «Арагалаар чорук-биле болгаш хуузунда арага кылыр чорук-биле демисел дугайында» чагаазы СЭКП ТК-зы моон мурнунда партия организацияларын болгаш хуузунда арага кылыр ок кадык эвес болуушкуннар-биле демиселче хөй-ниитини кедүрүп үндүрер дээш ук чагааны парлаар бодап турар бис. Чаңгыс сөс-биле чугаалаарга, арагалаар чоруктуң кудуруун чыпшыр базар бодап турар бис, деп эш Н. С. Хрущев чугаалаан.

«Хей-ниитиниң чурумун эзирик үреп чоруур кижилерге харысалга көргүзериниң шыңгыы хемчегларын кижизидилге ажылын күштелдиреринде-биле чергелештир ап чорудары чугула... Эзирик кижи бир эвес кудумчуже үнүп келзе, ону штрафтаар хөрек», деп Никита Сергеевич айытган. Чоннуң ортузунга кижизидилге ажылын күштелдирбишаан, арагалаар, хулиганнаар чоруктарга удур шыңгыы демиселди чорудары партия организацияларының, бүгү хөй-ниитиниң чугула сорулгазы болуп турар.

Пролетар диктатуразының күрүнезин электен эрте дүжүрер (чок кылыр) дугайында ревизионисчи саналдарга марксизм-ленинизм шиитпирлиг удурланып турар. Күрүнениң бүрүн өлүп дужеринге долу коммунизм херек деп, Ленин өөреткен. Пролетариаттың диктатуразының күрүнези дужер ужурлуг күрүнениң төөгүлүг өң сөөлгү хевири болур деп чүвени билзе чогуур. Ниитилелдиң коммунизмче бурунгаар шимчээшкининиң хемчээ-биле күрүнениң өлүп дужеринге политиктиг болгаш экономиктиг белеткелдер тургустунар. Политиктиг белеткелдерге ындыг чүүлдерни киирип болур:

Мөлчүкчү аңгыларны узуткаары болгаш ниитилелдиң мораль-политиктиг чаңгыс эвин тургузары. Ооң-биле холбаштыр дужур октатыргын мөлчүкчү аңгыларның удурланыышкынын социалистиг күрүнениң базар хүлээлгези дужер, армияның болгаш хайгыылчы органнарның хүлээлгези база өскерлир. ССРЭ-де мөлчүкчү аңгыларны узуткаанының соонда бистиң Чепсектиг Күштеривистиң өң чидиг бистери чурттуң иштинче эвес, а даштыкы дайзыннарже удур угланган.

Социалистиг демократияны калбартыр, күрүнени эргелеп башкарарынга доктаамал болгаш шиитпирлиг киржиринче ажылчы чоннарны хандыдар. Ынчаарга коммунизмче бурунгаар дүрген хөгжөөн тулум-на күрүнениң күүседип турар хүлээлгелери хөй-ниити организацияларынче улам-на хөйү-биле шилчип турар.

Совет кижилерниң коммунистиг медерелиниң өскенинге үндезилээш, аныадалдыг хемчеглерниң ролю кудулаар болгаш кошкаар. Медерели четпес болгаш туруш чок кижилерге ниитилелдиң кижизидикчи саңдары улам-на улуг ужур-дузалыг болуп турар. Чижээлээрге, политиктиг херек үүлгедишкини ам безин бисте ховар апарган. Совет кижилерниң материалдыг база культурлуг деннелин улам-на бедидер дугайында Коммунистиг партия болгаш Совет чазак соксаал чок сагыш салып турар. Совет кижилерниң амыдыралы хүн бүрүде улам чаагайжып, культурлуг деннели бедип турар. Коммунистиг тургузуушкуннуң чаагай хөрээнге олар чаа-чаа тиилелгелерни чедип ап турарлар. Совет улустуң, ооң алдарлыг аныяктарының ажылдаарынга, өөренирине болгаш дыштанырынга таарымчалыг бүгү чүүлдер бистиң калбак делгем Төрээн чуртувуста тургустунган.

Ындыг турбуже, боттарының өөредилгезин, культурлуг дыштанылгазын моондактап, арагалаар чорукка хандып, ооң-биле боттарынга болгаш ниитилелге улуг когаралды чедирип чоруур чамдык кижилерниң бисте ам-даа барыдаан хомуданчыг. Арагага хандыкшаан шак ындыг кижилер хөй-ниитиниң чурумун каржызы-биле үреп, хулиганнап, оларга ужурашкан хамаатыларны дорамчылап, ажыл шагын үзүп, бүдүрүлгеге улуг каражаны чедирип, өг-бүле галазы-биле будуларынга чедип турар. Ындыг кижилер дугайында Каа-Хем районда эш **Н. Николаевтиң** редакцияга бижээни болза:

— «Бурунгаар» кедээ ажылагый артелиниң чолаачызы, 30 харлыг Андрей Калиндин үргүлчү арагалап, хөй-ниитиниң чурумун каржызы-биле үреп, аңаа идегээн автомашинаны эзирик чолаачылап, машинаны башкарарының чурумун хөй удаа үреп келген. Боду тускай эртемниг, ол хире аныяк оолдун шак ынчаар будулуп чоруурун кижи кайгаар чүве. Бо чылдың май айда колхоз баштаар чери ону Чаа-Хөл районче командировкаладып чорудуптарга, Каа-Хемден Чаа-Хөлге чедир, Чаа-Хөлден Каа-Хемге чедир арагалап, ол чоруп чорааш

Чурукта: арагалаар чорук-биле демиселди күштелдиреринге холбаштырган «Кудуруун чыпшыр базыптаалы!» деп плакат.
Чуруу **Я. Токаштыы.**

Ынчангаш Совет күрүнени быжыглаарының дугайында айтырыгны Ленин салган болгаш ажылдап кылган, ынчаарга Совет күрүнени быжыглаар дугайында Ленинниң теориязын Сталин хөгжүткен болгаш бодунуң практиктиг ажыл-чорудулгазында ССРЭ-ниң экономиктиг, политиктиг болгаш камгаланыр күчүзүн өстүрүп чедип алган. Ындыг төлөөде, бойдуста чок сталинизмге ленинизмни удурланыштыр тургузар эрге кымда-даа чок болгаш Маркс, Энгельс болгаш Ленин күрүне өлүп дужер деп турганнар, а Сталин ону быжыглаарын негеп турган. Коммунизм туюлунга чедир тиилээн соонда күрүне өлүп дужер дугайында марксизм-ленинизмниң теориязын Сталин камгалап турганы ол деп билип алыр херек.

Күрүне дугайында марксизм-ленинизмниң өөрединиң ханы шынын амыдырал бадыткап турар. Коммунистиг болгаш ажылчын партияларның удуртулгазы-биле социалистиг күрүнелер социализмни болгаш коммунизмни тургузарынче улустуң чогаадыкчы күштерин организастап, тайбың болгаш улустарның найыралы дээш демисежип турарлар.

Күрүне дугайында марксисчи-ленинчи өөредигни катап көөр болгаш хажыдар дээр ревизионистерниң оралдажыышкыны болза херек кырында империалистиг реакцияга ажыктыг кылдыр социалистиг күрүнелерниң күжүн кошкадыр дээн оралдажыышкын болур. Оон ужурунда бүгү чурттарның коммунистиг болгаш ажылчын партиялары ревизионизмге удур шиитпирлиг болгаш эптеш чок демиселди чорудары, ооң хөмүрерген ролюн көргүзери, коммунистиг шимчээшкинге империализмниң агентуразы болуп турар ооң ролюн сойгалап илередири эргежок чугула деп санап турарлар.

В. НИКОЛАЕВ.

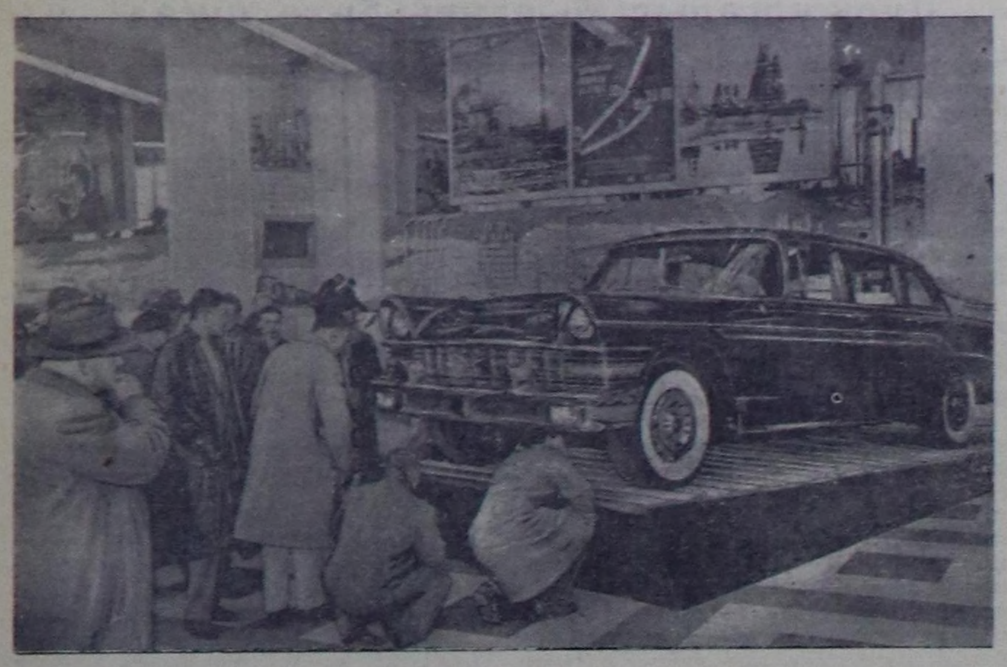

Бүгү делегейниң Брюссельде делгелгези. Совет Эвилелиниң павильонунда «ЗИЛ-111» деп автомобильди көрүкчүлериниң көрүп турары.

Аргентин черде

(Журналистиң орук демдеглелинден)

Латин Американың чамдык чурттарын кезип чораан бөлүк совет журналистерниң составынга чорааш, бо чүүлдү бижээн авторга бо чылдың майның дыштаныр хүнериниң бирээзинде бот-боттары-биле тудушкак улуг эвес хемчигештерге—Аргентинаның эң улуг хеми болгаш хемчээлиниң талазы-биле Мурнуу Американың ийиги хеми болур Парана хемниң аксының адырыктары-биле моторлуг хемелеп аян-чорук кылыр үжүр таварышкан. Аргентинаның найыслалы Буэнос-Айрестің төвүнден ырак эвесте турар болгаш Парана хемниң калбарган аксын дижир Ла-Платаның ногаан үнүш шуут-ла шыва алы берген эринде турар Сан-Фернандодан чоруткан бис.

Эң-не кайгамчык янзы-бүрү үнүш аймаа бистиң мурнувуска кестүп келген. Бистиң оруувус чоруткан хем адырларының чавыс эриктерин сырый шыргай үнүштер барык шыва алган. Ында черле кандыг үнүштерни чок дээр! Кулузун үнүштери ораажын үнер үнүштерниң будуктары-биле холужа берген: шагда-ла быжа берген чимистерлиг апельсин болгаш лимон ыыштары-биле саргара берген бүрүлерлиг теректер турар, улуг чаагай хадылар болгаш пөштер шак-ла ындыг ногаан болгаш күчүлүг пальмалар-биле холужа берген.

Аргентинаның бойдус-байлаа алызындан кызыгаар чок. Мээн садчыгажымда 2—3 апельсин ыыштары мээн өг-бүлемни чимистер-биле хандырып турар деп, Буэнос-Айрестің кыдыында улуг эвес чайлагның ээзи бистерге чугаалаан. Ол садта ажаалда барык чок, чаъс үр үеде болбайн барганда ыыштарны харын суггарар. А. Парананың аксының адырларының эриктеринге суггарыышкын-даа хереглеттинмес, чүге дээрге, суг үеринин үезинде сугнуң деннели аажок бедий бээр, ынчангаш шыкты хөрзүн бодунга элбээ-биле сиирип ап турар.

А Аргентинаның бойдузун тодарадып турар чурулгаларның база бир мындыг хевири бар. Чурттуң соңгу-барыын талазында Мендоса хоорай—оон-биле атташ можунуң төвү турар. Хаттарның эккеп турары өл шыктан ол районнуң бедик даглар аңгылап турар. Чаъс аңаа кончуг ховар болур, ынчангаш чамдык черлер чартык куруг ховучинчилиг. Бир эвес сугну олче дамчыдар болза, Мендоса кайгамчык сад—хоорай болу бээр. Мендосаның губернаторунуң бистерге дыңнатканын өзугаар алырга, можуда черниң чүгле 3 хуузун ажылдап кылып турар. Ынчалзажок виноградты болгаш виноград арагазын бүдүрер талазы-биле чурттуң кол районнарының бирээзи апарган.

Аргентинаның пампа деп ат-биле сурагжаан ховулары чурттуң экономиказынга кайгамчык улуг ужурдузалыг. Мал чылды өттүр чер өттаар. 20 миллион кижи чурттакчылыг чуртта 44 миллион баш мыйыстыг бода мал (эрткен чылын 46 миллион баш болган) санаттынып турар. Аңаа чылдың-на 10—11 миллион баш малды согар, ол чорук чыл иштинде 600 мун тонна чедир эштти берип турар.

Аргентинада көдээ ажыл-агый шынар талазының эвес, харын сан талазының угланыышкынныг. Шөлү 125 миллион га болуп турар одарларны хөй нуруузунда-ла эжижитпейн турар. Оларны чиңге демирлер-биле улуг-улуг одар кезектери кылдыр кажаалагылап каан болур. Ынчангаш аңаа мал бир одардан өске одарларже шилчивишаан, недель-недели-биле кандыг-даа хайгаарал чокка одарлап чоруур.

Аргентина — эштти болгаш мал ажылының өске-даа продуктуларын бүдүрер талазы-биле эң улуг чурттарның бирээзи. Делегей рыногунга кызыл-тастың болгаш кукуруузаның эң-не хөй дужаакчыларының бирээзи база ол. Бо дээрге элдепсинчиг кылдыр билдинер чадавас, чүге дээрге, Аргентина—ядыы чурт. Аргентинаның чери демир, нефть болгаш хөмүр даш байлактыг-даа болза, оон үлетпүү чурттуң иштики хереглелдерин ханды рбайн турар. Үлетпүр кылыгларының болгаш кывар чүүлүң хөй кезиин ол дашкаартан сөөрттүп киирер ужурга таварыжып турар. Чүгле нефтини (чылда 8 миллион тонна хирени) дашкаартан киирип алырынга Аргентина бодунуң дашкаар үндүрген чүүлдериниң алган хөрөңгилериниң хөй кезиин чарыгдап турар. Ынчаарга ол дээрге нефтиниң чуртта шинчилеттинген 350 миллион тонна курлавырлары бар турбуже ындыг болуп турары ол!

— Аргентинаның экономиктиг байдалы дендии багай деп, эргечагырганы хүлээп алырының өзулалын холбаштыр бодунуң чугаазынга президент Артуро Фрондиси чугаалаан. — Оон национал шыгжамыры хоозураан; бар курлавырлар болур чарыгдалдарны дуглаарынга ыракта четпес. Алдынның болгаш даштыкы валютаның шоолуг эвес курлавырлары чуртче орукта эккел чыдар бараанларны төлөөринче угланган.

Аргентиннерниң бодалы-биле алырга, ындыг байдалдың чылдагааны чүдел, ол байдалды узуткаар дээш чүнү кылза чогуурул?

Аргентинаның бергедээшкиннериниң кол чылдагааны—национал экономикада даштыкы капиталдың болгаш помещик улуг чер эжелелинің тергиделинде болуп турар (ажылдап алырынга таарышкан черниң чартык кезии бүгү чонның чүгле 1,5 хуузу болур улуг чер эжелекчилериниң болуп турар; ындыг турбуже тараачыннарның барык 80 хуузу шуут-ла чек). Даштыкы монополистер аргентин экспорттуң продуктуларыңга чавыс өртектерни болгаш Аргентинаның дашкаартан киир сөөрттүп алыр бараанларынга улам-на бедик өртектерни албадап турар. «Көдээ ажылагайның артыкшылдыг түүлдери» дээр чаъыгаткан өртектериң дуза-лы-биле аргентин көдээ ажыл-агый бараанларын оларның чанчыл болган рынноктарындан АКШ үндүр кызып турар. Аргентин национал үлетпүрү хөгжүдеринге дузалап болгу дег үлетпүр дериг-хереселин Аргентинаже сөөрттүп киирериңге ол янзы-бүрү арга-биле шаптыктан турар.

Аргентинаның Бүгү-ниити экономиктиг конфедерациязының удуртукчулары совет журналистериниң Буэнос-Айресте чедип келгениниң дугайын билип кааш, беседа кылыры-биле бистерни чалаан. Чурттуд металл болбаазырадыр бүдүрүлгелериниң төлөөлекчилериниң бирээзи беседа чоруп турарының үезинде ол бүдүрүлгелерниң хөй нуруузу 20 болгаш 30 чылдарның дужунда бүдүртүнген эргижирээн дериглер-биле чепсеглеттинген оонак болгаш ортумак бүдүрүлгелер болуп турар деп демдеглээн. АКШ-ты шуут-ла чемээлевишаан, оон тайылбырлааны болза, бодунуң машиналарын тургузар болгаш бодунуң аар үлетпүрүн хөгжүдер арганы аргентиннерге берги дег эң-не сайзырангай дериглерни садып алыр арганы бистерге бербейн турар. Бистиң заводтарывыстың дериин бүрүн солуурунга болгаш эң-не янзы-бүрү машиналарны садып алырынга сонуургалдыг бис деп ол демдеглээн.

«Индустриас Кайзер Аргентина» деп компанияга (Кордоба хоорайның чоогунда) хамаржып турар үдүг автомобиль заводунга совет журналистер чорааннар. Бо заводту америк-даа, аргентин-даа капиталдың киржилгези-биле Кайзер деп америк фирма туткан деп бистерге чугаалаан. Заводта янзы-бүрү маркаларлыг виллистерни эптеп, чиик автомобильдерни бүдүрүп үндүрүп эгелээн. Ынчалзажок заводтуң продукциязының хөй болгаш кончуг боттуг кезектерин Аргентинада эвес, харын АКШ-та бүдүрүп турар.

Үлетпүрүнүң өске-даа адырларында база шак-ла ындыг байдал туруп турар.

Латин Американың өске-даа чурттарында ышкаш, Аргентинада кижилер оларның бай соңгу-америк кожазының оларга тургускан хайгааралының өзулуг өртек-үнезин улам-на экизи-биле билип эгелээннер.

Эрге-чагырганы президент Артуро Фрондисиниң киргени болза, шериг диктаторларның үр чылдарда тергиидеп келгениниң соонда демократтыг эрге-чагырганың Аргентинага катап тургустунарын айтып турар. Нацияның кадык күштери ол чорук-биле национал экономиканы хөгжүдеринге, АКШ-тан чурттуң экономиктиг хамаарылгазын узуткаарынга бодунуң идегелдерин холбаштырып турар. 1958 чылдың майның хүннеринде (майның 1-де эрге-чагырганы чаа президент Артуро Фрондисиге дамчыдып бээриниң өзулалы болган) Аргентинага дээрелээшкиннерже угланган чаа өскерлиишкиннер маттының келген. Чурттуң нефть байлаа национал өнчү болуп артар болгаш күрүнеиң нефть бүдүрүлгелерин удуртуруп шуут болунуң холунга алырын президент медеглээн. Делегейниң бүгү чурттарыбиле садыглажыышкынны хөгжүдерин А. Фрондиси деткип чугаалаан.

Чурттуң хөй-ниитизиниң калбак бөлүктеринге болгаш садыг-үлетпүр бөлүктеринге президентиниң медеглели изиг үнелеп көрүүшкүнү болдурган. Мендоса можунуң губернатору Эрнесто Уэлтчиниң совет журналистер-биле беседазынга медеглээни болза: «Бистер шуптуг, можунуң удуртукчулары, ажылдаар деп долу күштүг болгаш күзелдиг бис. Аажок улуг бергелер турбуже делегейде бирги улуг күрүне болу берген Совет Эвилелин улуг хүндүткел-биле көрүп турар бис». Президентиниң дунмазы—найыслал университединиң ректору болуп турар Риспери Фрондиси бистерниңбиле беседазынга аргентин башкыларның болгаш студентилерниң амыдыралче, улусче чоок болур дээр күзелиниң дугайында медеглээн.

— Аргентина болза политиктиг, социал болгаш экономиктиг талаларда чаартылгаларны чорудуп турар, ынчангаш университет ол чорудулганы деткип, ол чаартылгаларга идиг бээрин күзеп турар деп ол чугаалаан.

Совет журналистериниң чоруп чорааны барык-ла бүгү черлерде янзы-бүрү профессиялардың, политиктиг үзел-бодалдарның болгаш оон-даа өскелериниң кижилери ССРЭниң болгаш Аргентинаның аразынга экономиктиг болгаш культурлуг харылзааларны хөгжүдер болгаш быжыглаар дээр изиг күзелин илергейлеп турганнар.

М. БАШАРИН.

Германияның Социалистиг чаңгыс аай партиязының V съездизи

БЕРЛИН. (СЭТА). Германияның Социалистиг чаңгыс аай партиязының V съездизи июль 10-да Берлинде ажыттынган. ГСЧП ТК-ның Бирги секретары В. Ульбрихт съездини ажыткан.

Коммунистиг болгаш ажылчын 46 партияларның төлөөлекчилери. оон иштинде СЭКП ТК-ның Бирги секретары Н. С. Хрущев баштаан СЭКП-ниң төлөөлери съездиде олуржуп турар. Төлөөлер диңмиттиг адыш часкап, аалчыларга изиг байыр чедиргеннер.

Дараазындагы хүн айтырыгларын съезд бир үн-биле бадылаан: Тайбыңны хандырар болгаш социализмниң тиилелгези дээш демисел (илеткелчи Вальтер Ульбрихт); Төп ревизия комиссиязының илеткели; ТК-ның бижимел-биле киирген илеткелиниң болгаш илеткелдиң талазы-биле санал бериишкиннери; В. Ульбрихтиниң допчу харыызы; төп органнарны соңгууру; О. Гротевольдуң допчу түңнел чугаазы.

Герман Демократтыг Республиканың президентизи Вильгельм Пик съездини ажыдарынга олурушкан.

«Тайбыңны хандырар болгаш социализмниң тиилелгези дээш демисел» деп хүн чурумунуң бирги айтырыының талазы-биле илеткелди ГСЧП ТК-ның Бирги секретары В. Ульбрихт кылган.

Улустуң революциязының 37 чыл оюнга холбаштыр Улан-Баторга болган байырлыг хурал

УЛАН-БАТОР. (СЭТА). Монцамэ агентилелиниң дыңнатканын өзугаар алырга, Моолдуң улустуң революциязының 37 чыл ою-биле холбаштыр Улан-Баторга июль 10-да байырлыг хурал болган.

МАРП ТК-ның Бирги секретары Д. Дамба, МАР-ның Министрлер Төвүлелиниң Даргазы Ю. Цеденбал, МАР-ның Улустуң Улуг Хуралының Президиумунуң Даргазы Ж. Самбу база партияның болгаш чазактың өске-даа удуртукчулары президиумге кестүп келирге диңмиттиг адыш часкаашкыны-биле уткаан.

Күрүне, партия болгаш хөй-ниити организацияларының төлөөлекчилери, күш-ажылдың мурнакчылары, эртемниң болгаш культураның ажылдакчылары, а ол ышкаш дипломаттыг корпустуң кежигүннери база Совет Эвилелинден, КҮР-дан, Болгариядан, Польшадан, Венгриядан, Румыниядан, Албаниядан, Индиядан, Чехословакиядан, Иранданн, Австралиядан, Швейцариядан, Данияндан байырлалга келген даштыкы залчылар, моол болгаш даштыкы журналистер хуралга олурушкан.

МАРП Улан-Батор хоорай комитединиң бирги секретары Д. Ламчин байырлыг хуралды ажыткан. Моолдуң улустуң революциязының 37 чыл болган оюнуң дугайында илеткелди МАРП ТК-ның ийиги секретары Ч. Сүрөнжап кылган.

Кыдатта ажыктыг казымалдарның чаа черлери

ПЕКИН. (СЭТА). Кыдаттың геологтары чоокта чаа үлетпүрге ужур-дузалыг ажыктыг казымалдарның чаа черлерин чурттуң аңгы-аңгы районнарындан шинчилеп тыпкан.

Синьцзянның мурнуу кезээнден тывылган 60 хуу демир шинчээлеглиг демир рудазының курлавырларын 100 миллион тонна кылдыр үнелеп көрген. Ол бедик шынарлыг демир рудазының кылын каъдының 30 метрин көөрге экономика талазы-биле ажыктыг кылдыр чыдар болган. Руданың өлөөн хөй кезиин белеткел ажылдаашкыннарын кылбайн, эзилдиригге шуут-ла киирип болур. Ол черниң байлаан шинчилээри үргүлчүлеп турар.

Чжэнзян можуда чес рудазының хөй чыдар чери ажыттынган, оон курлавырларын 10 миллион тонна кылдыр тодаргайлап турар. Чжэзянның чес рудалыг чери—Кыдатта эң-не байлак болгаш делегейде эң-не арбын байлактыг черлериниң бирээзи болуп турар.

Молибденниң, коргулчуннуң, цинктиң, сурьманың болгаш изиг сланецтерниң үлетпүрге ажыктыг чаа черлерин Ляонин можудан тыпкан. Чамдык черлерде оларны ажылдап кылырын таарыштырып турар. Хөмүр даштың, демир рудазының, коргулчуннуң, цинктин байлактыг чаа черлерин Гансу можудан база тыпкан.

Иранга совет дузаламчы

ТЕГЕРАН. (СЭТА). Совет ужар-чүүл химиязының экспедициязының ийиги отряды Керман можудан июль 8-те Тегеранда ээп келген. Керман можунуң тарылгаларынга өлүм таварыштырарынга кыжаныр келген шартылааларга удур демисел чорудары-биле совет тускай эртемниглерни Иранның чаза чалай берген. 129 муң гектар ажыг шөлге совет ужар-чүүл химиязының экспедициязы шартылаазларны бүрүн узуткаан.

Экспедицияның кежигүннери-биле байырлажып чарлып турган, Керман можунуң генерал-губернатору оларның көргүскен дузаламчызы дээш чүректиң ханызындан өөрүп четиргенин илергейлээн. «Иранның болгаш Совет Эвилелиниң аразында найыралдыг харылзааларны улам ыңай быжыглазарының хөрөөнге силерниң ажылыңар үнелиг салыышкын болган» деп, ол чугаалаан.

ЛИВАНДА БАЙДАЛ

БЕЙРУТ. (СЭТА). Июль 8-тің дүнезинде Бейрутка карак-кызыл удур-дедир аткылажыышкыннар болган. Доктаамал армияның бөлөктери артиллерияны болгаш танкыларны ажыглаан. Президент ордузунуң районунга, Сольха шөлүнде хоорайның төвүнге база Басттың болгаш Тарик-эль-Джаридтиң кудумчуларынга мыныңай эртенге чедир үргүлчүлээн аткылажыышкыннар онза кадыг-дошкун болган.

Ливанның камгалал министерствозунуң дыңнадыында айтып турары-биле алырга, эрткен хонуктарның дүргузунда чазак шериглери тура-халышканнарның шаап халдап турар отрядтарынга удур тулчуушкуннарны чоруткан. Триполиде Баб-эль-Рамельдиң районунга тура-халышканнар армияның туруштарын эртенге чедир атакалаан. Триполиниң чоогунда Дагрэль-Магрга шудургу тулчуушкуннар беш шактар дургузунда үргүлчүлээн.

Армияның туруштарынга чоокшулап келген болгаш оларны минометтар база пулеметтар-биле боолап турган тура-халышканнарның шаап халдаан отрядтарынга удур кадыг-дошкун тулчуушкуннар Даатурнуң чурттакчы чоннуг районунга (Соңгу Ливанда) бүгү дүнү өттүр үргүлчүлээн деп дыңнадыгда чугаалап турар.

Франциянның болгаш ГФР-ниң аразында шериг талазы-биле чугаалажыышкыннар

ПАРИЖ. (СЭТА). Француз чазактың баштыңы де Голльдуң болгаш ГФР-ниң камгалал министри Штраустуң аразынга июль 8-те Парижке чугаалажыышкыннар болган. Де Голль-биле ужуражыышкынның соонда Штраустуң медеглелинден илереп турарын өзугаар алырга, ийи чурттарның аразында харылзаа байдалдарга хамаарышкан ниити айтырыгларны чугаалажып көргени-биле чергелештир «НАТО-нуң айтырыгларын, а ол ышкаш шериг талазынга француз-герман кады ажылдажылга-биле холбаалыг техниктиг айтырыгларны» база көрген.

Де Голльдуң Штраус-биле ужуражыышкынының алыс сорулгазы болза, «чепсегленишкиннерни бүдүрериниң талазынга кончуг калбак кады ажылдажылгага генерал де Голльдуң сонуургалын онзалап демдеглээри болган» деп «Эко» солун бижээн.

«Юманите» солуннуң медеглеп турары болза: «Атомнуг клубка» Франция бүгү-ле аргалар-биле киргген турар ужурлуг дээрзиниң дугайында медеглелдиң соонда (Даллес-биле чугаалажыышкыннар чоруп турда.—Ред) Штраусту де Голльдуң хүлээп алганының ол фактызы ядролуг чепсекти бүдүрер талазы-биле Парижтиң болгаш Боннуң аразынга кады ажылдажылганы тургузарын айтып турар».

КИНО

редактор К. С. ШОЙГУ.

„Ажык хараан кадайланыышкын“

Болгарияның «Уран чечен фильмнер студиязының» бүдүрүп үндүргени «Ажык хараан кадайланыышкын» деп кино областың экраннарынга үнүп эгелээн. Ук кинону чогаалчы Елин-Пелиниң «Чер» деп тоожузун өзугаар тургускан болгаш аныяк тараачын Эньонуң чүгле хөй черлиг болуп, байып алыр дээш ынак кызын каап, өске кижи кадайланып, каш чүсчүк чер дээш азырап өстүрүп каан чаңгыс акызын өлүрериге четкенин чугаалап турар.

Иван биле Эньо чаңгыс иеден төрүттүнген алышкылар. Оларның ада-иезин шагда-ла өлүп калганнар, а ынчаарда бичии турган Эньо акызы Иванның бажыңына ада-иезиниң холунга чорааны-биле домей чыргалдыг өзүп келген. Эньо улгадып кээрге акызы чаңгыс аъдын аңаа белекке берген болгаш оон ийи каът улуг бажың тудуп алырынга дузалажып турган. Бажыңнарын кожалаштыр тудуп алгаш, үргүлчү эптиг, найыралдыг чурттаар деп алышкылар дугуржуп алганнар.

Чай каан боорга суурнуң чурттакчылары шуптузу чыглып алгаш, бурганга барып тейлеп, чаъс чалап алыр дээш лама-биле кады чоруткан. Эньо чорук чорааш чаныып ора, чаңгыс сууржуларынга таваржы берген. Чүдүлге үезинде Эньо суурда эң-не чараш кыс Цветаны көрүп кааш, оон чаржыңдан караан адырар аргазы чок болган.

Хүнвер эрттип турган. Ынчалзадаа Цвета Эньонуң сагыжындан үнместээн, ол ону үргүлчү көрүксээр апарган. Бир-ле кежээ Цвета булактан суглап чорда Эньо аңаа чедип келгеш, бичии кады туруп, чугаалажыр дээрге Цвета ынавайн, өөрү-биле кады чүгүрүп чана берген. Ынчалза-даа ол Эньонуң сагыжындан шуут үнместээн болгаш Эньо акызы-биле чеңгезинге кадайланыр бодап тур мен дээн. Оон Цветаны кудалаар деп турарынга төреллери шын-на сеткилиниден өөрүп, келир үедеги кениниң чаражын болгаш төлеп, тиин мактап, чоокку үеде бүгү херекти таарыштырарын аазаанар.

Иванның кадайы Анна Цветаның ада-иезинге кудумчуга хенертен ужуражын келген кижи болуп мегеленип алгаш, оларныд амыр-мендизин айтырып, оларның уруунуң өскенин, чаражын магадап, бистиң кенивис болу бээр магат чок мон деп баштактангаш, чоруй баар турган. Аңаа ийи дугаар келгеш, Цветаны шуут кудалааш, чоокку үеде аныяктарның кудазын дүжүрер деп дугуржуп алганнар.

Эньо биле Цвета чоорту-ла чоокшулажып, келир үедеги аас-кежиктиг амыдыралының дугайында чугаалажып, төрээн черинің кайгамчык чараш чурумалыга өөрөлдип алгаш, дыка үр селгүүстеп чоруур турганнар. Ынакшылдың аас-кежиниңе бүргеткен Цвета бодунуң өөрүү оргазы бүшкүк Станкага Эньонуң ону кудалап турарының дугайында чугаалаан.

Ону дыңнааш, Станка моорап кээп дүшкен болгаш Цвета-биле ужуражып чугаалашпастаан. Оон соонда Станка аарааш чыдыпкан. Оон өрээлинге арагачы ашак келгеш, Эньону Цвета-биле харылзаазын үскеш, ону кадайланып алырынче албадаптар мен деп ол Станкага аазаан. Оон соонда Станка сегип, кудумчуга агаарлап чоруур апарган. Демги ашак Эньога келгеш ынча дээр:

— Аныяк кижи чазып чоруурдур сен. Аас-кежин кижиге чаңгыс катап таваржыр, ону ышкынып алзыңза бүгү назынында түрээниң ол. Цветаның ядыы-түрецги ада-иезин, дуңмаларын халас азыраарының орнунга, Станканы кадайланып алзыңза оон ада-иезиниң дүжүттүг хамык чери сээн өнчүн болур. Боданып көр, Эчю—дээш, ол чоруй барган.

Оон соонда Эньо өскерилген болгаш Цвета-биле ужурашпастаан. Акызының кадайы Анна-биле Цвета кады оон садыынга чедип келирге ол «ядыы кижилер чемгерер хөннум чогул, Цветаны кадайланмас мен» дээр. Оон соонда Цвета ыракта улуг хоорайже чоруй барган.

Удаваанда Эньонуң бажыңының тудуу доозулган болгаш ол Станканы кадайланып алган. Ол кудага Эньонуң акызы Иван болгаш оларның өске-даа чоок кижилери келбээн. Каш борбак арагачылар келген. Оон соонда суурнуң бүгү чурттакчылары Эньону көрбестээн. Эньонуң чер дээш чазый-хоптаа-даа кедерээн. Ядыы тараачыннарның черин чиик өртек-биле садып ап турда-ла оон хууда чери улгадып, суур чанында удуг шөлду бүрүн эжелепкен. Ында чаңгыс дуб чанында оон акызының чери Эньонуң өнчүзү эвес.

Акызының чери дээш Эньо уйгу-даа удувастаан. Акызынга келгеш, черин сат дээрге оозу ынавайн:

— Черим садарының орнунга ховуда турган чаңгыс дубту ужуруп каар мен—дээш даартазында-ла баргаш, дубту кезе берген. Чоон ыышты орту киирип алгаш, оон чаңынга орун салгаш, дыштанып удуй бээр аразында Эньо келгеш, улуг даш-биле акызының бажын орта каккаш, оон кырынче дубту ужуруп кааш, хоорайже чоруй баар.

Иванны суурнуң чурттакчылары ийи хонганда тып алган болгаш хоорай эмнелгезинче аппар чыдырда аңаа Эньо таварышкаш, чүнү-даа ыыттавайн, оон дезип чоруй барган. Өнчү-хөренги дээш чүдек-бужар херектер үүлгеткен Эньонуң амыдыралы өөрүнчү эвес. Аңаа чаңгыс-даа чоок кижи чок болгаш ол чаасканн арткан.

«Ажык хараан кадайланыышкын» дээр кинонуң допчу утказы ындыг.

Н. СОЯН.

ЧЫЖЫРГАНА

Чыжыргана дээрге ортаакы Азияда, Соңгу Кавказта, Алтай крайда, Забайкальеде болгаш Тыва областа өзүп турар чадаг үнүш болур. Чыжыргананың сывы 3—5 метр бедип үнүп турар. Ол үр чылдарда үнер, чижээ, Сибирьниң чыжырганазы чүс хире чылдарда үнүп турар. Чыжыргана сывы каанга быжыг, ынчалза-даа далдаачал үнүш. Ол апрель—май айларда чечектелир. Ол-ла үелердс оон бүрүлери үнүлеп келир. Сывы беш чылда өскен соонда каттар үнүлээр.

Чыжырганың каттары бөрбелдир шөйбек хевирлиг, хемчээли ханды-кара кады хире, олар будуктарны бүргей үнер. Сентябрь айда быышкаш ол каттар кыжын-даа будуктарындан белен тоглап дүшпес. Бичии-ле соок дүжерге оларның амданы экижиир болгаш чыды чаагай апаар. Забайкальениң чыжырганазын сибирьниң аналазы (чаагай чимизи) деп улустуң адаа турары хей эвес.

Чыжырганың каттарындан чыжыргана суун, сироп, варенье, мармелад, джем, павидло, чаагай амданныг арага үүлдерин дурнуктурар. Чыжырганың каттарында глюкоза, фрутоза, минеральдыг дустар, хөй хемчээлдиг «С» витамин бар, каттың 10 хуузу чаагай амданныг үс болур.

Ол үсте каротин (провитамин «А» хөй). Чыжыргана үнелиг эм. Ону ыжык эмнээринге, гинекологтуг практикага хереглеп турар.

Ажыктыг болгаш оон-биле кады чараш үнүш болур чыжыргана үнелиг кат.

Тыва областың Санитар-чырыдыышкын бажыңы.

ЧООККУ ХҮННЕРДЕ

ОБЛАСТЫҢ КИНО ЭКРАННАРЫНДАН

«ШЫН» деп кинону көрүнер

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: Кызыл, Щетинкин кудумчузу, бажың № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ; редакторнуң 3—62, редакторнуң оралакчызының, иштики информация кылдызының 3—88, харыысалгалыг секретарының, культура болгаш амыдырал кылдызының 4—98, партийжи амыдырал, пропаганда, үлетпүр болгаш транспорт, көдээ ажыл-агый кылдыстерининиң 3—68, чаъс кылдызының база бухгалтериянның 3—65.

ТС—00777. Культура эргелелиниң типографиязы.